

**ההשפעה של התעסוקה בישראל
על כוח העבודה הפלסטיני**

חגי אטקס*

סדרת מאמרים לדיון 2011.11
נובמבר 2011

בנק ישראל <http://www.boi.org.il>

* חגי אטקס, חטיבת המחקר – Etkes.haggay@boi.org.il, טל' – 02-6552581
המחבר מודה לגיון נאסיר, לנעם זוסמן, ולמשתתפי סמינר חטיבת המחקר של בנק ישראל
על הערותיהם המועילות. תודה מיוחדת לאהרון ברזני, ליוסי אלדד ולדורון סגל, שסייעו בהעברת
נתוני ההיתרים.

הדעות המובעות במאמר זה אינן משקפות בהכרח את עמדת בנק ישראל

חטיבת המחקר, בנק ישראל ת"ד 780 ירושלים 91007
Research Department, Bank of Israel, POB 780, 91007 Jerusalem, Israel

The Impact of Employment in Israel on the Palestinian Labor Force

Haggay Etkes

Abstract

This study provides circumstantial evidence for the impact of permits for employment in Israel on the Palestinian labor force in the West Bank during the late *Intifada* period and its aftermath (2005–2008). The study utilizes a unique dataset that merges data from the Palestinian Labor Force Survey with Israeli administrative data on permits for employment in Israel. The study quantifies the increase in Palestinian employment in the Israeli and Palestinian economies and the decrease in Palestinian unemployment, as well as the drop in the return to schooling which coincided with an increase in the number of permits issued. These results reflect the short-run benefits for the un-skilled Palestinian labor force as well as the adverse long-run effects of Palestinian employment in Israel on human capital accumulation.

ההשפעות של התעסוקה בישראל על כוח העבודה הפלסטיני

חגי אטקס

תמצית

מחקר זה מביא עדויות נסיבתיות להשפעה של היתרי תעסוקה בישראל על כוח העבודה הפלסטיני ביהודה ושומרון בשלהי האינתיפאדה ולאחריה (2005-2008). המחקר עושה שימוש בבסיס נתונים ייחודי המשלב את נתוני סקרי כוח האדם הפלסטיניים ונתונים מנהליים ישראלים אודות היתרי התעסוקה. המחקר מכמת את הגידול בתעסוקה הפלסטינית בישראל ובכלכלה הפלסטינית, את הירידה בשיעור האבטלה, כמו גם את הירידה בתשואה להשכלה שאירעו במקביל לגידול במספר היתרי התעסוקה בישראל שהונפקו. תוצאות אלו משקפות את ההשפעות החיוביות קצרות הטווח על כוח העבודה חסר השכלה על תיכונות ואת ההשפעות השליליות ארוכות הטווח על צבירת הון אנושי בכלכלה הפלסטינית.

א. הקדמה

מחקר זה מביא עדויות נסיבתיות להשפעה של היתרי תעסוקה בישראל על כוח העבודה הפלסטיני ביהודה ושומרון (הגדה המערבית ללא מזרח ירושלים) בשלהי האינתיפאדה ולאחריה (2008-2005). המחקר בוחן בפרט את השפעת השינויים במספר היתרי העבודה שהונפקו על התעסוקה, על האבטלה, על ההשתתפות בכוח העבודה ועל התשואה להשכלה בקרב פלסטינים תושבי יהודה ושומרון. היתרי התעסוקה קיבלו משנה חשיבות במהלך האינתיפאדה השנייה לאור הגבלת הכניסה של פלסטינים לישראל והקושי הגובר לעבוד בישראל ללא היתר. היה זה שינוי ביחס לקשרים ששררו בין שוק העבודה הישראלי לזה של יהודה ושומרון עד פריצת האינתיפאדה השנייה בשלהי שנת 2000, אז הועסקו בישראל למעלה ממאה אלף פלסטינים, רבים מהם ללא היתר.

יש חשיבות אפוא לבחינת ההשפעה של מדיניות ההיתרים הישראלית על כוח העבודה הפלסטיני תוך שימוש באומדים אמניים לבחינת המגמות בכוח העבודה הפלסטיני ובמדיניות הישראלית כאחד. מקור הנתונים הראשי במחקר זה הוא סקר כוח האדם (סכ"א) הפלסטיני שעורכת הלשכה הפלסטינית המרכזית לסטטיסטיקה. מיזגנו מסד נתונים זה עם נתונים מנהליים של היתרי עבודה לעובדים פלסטינים בישראל. השילוב בין שני מסדי הנתונים מאפשר לנו לנתח את השפעת מדיניות ההיתרים הישראלית, כפי שעולה מהנתונים המנהליים הישראליים, על כוח העבודה הפלסטיני, בהתבסס על סקר כוח האדם של הלמ"ס הפלסטיני.

הניתוח האמפירי מתמקד באוכלוסיית הגברים בגילאי 20-45, הכוללת את רוב רובם של העובדים הפלסטינים. אוכלוסייה זו כוללת הן גברים נשואים בגילאי 30-45 הזכאים להיתר תעסוקה בישראל (לא כולל התנחלויות) וגברים אחרים (קרי, בני 20-29 או בלתי נשואים בני 30-45), שאינם זכאים אך בכל זאת הושפעו בעקיפין מהגידול במספר ההיתרים. הקבוצה הראשונה תכונה כאן זכאים והקבוצה השנייה בלתי זכאים.

עיקר ממצאיו של המחקר מלמדים כי גידול במספר ההיתרים מתואם עם ירידה באבטלה ועם גידול בתעסוקה בישראל בקרב עובדים זכאים. רוב הפלסטינים הזכאים שהחלו לעבוד בישראל בהיתר היו מובטלים קודם לכן, ומיעוט מהם עברו מתעסוקה ביהודה ושומרון לתעסוקה בישראל.¹ הגידול במספר ההיתרים מתואם גם עם גידול מסוים בתעסוקה של פלסטינים בלתי זכאים בכלכלה הישראלית, ייתכן בשל השפעה של רשתות קרבה משפחתית. לבסוף, מצאנו עדויות לכך שגידול בהיתרי התעסוקה תרם לשחיקת התשואה להשכלה והעלה את שכרם של עובדים חסרי השכלה גבוהה, אפילו בשוק הפנימי של יהודה ושומרון. תוצאות כמותיות מוצגות בחלק המסכם.

¹ קיימת אפשרות שאנשים שקיבלו היתרים בעבר או סבורים שיקבלו היתרים בעתיד אינם מוכנים לעבוד בשכר נמוך יותר. לפיכך, הם ממתנינים לקבלת היתרים חדשים ואז עוברים מאבטלה לתעסוקה בישראל.

ניתוח מדיניות ההיתרים הישראלית מביא בחשבון את המבנה המוסדי והגיאוגרפי הישראלי על ידי הבחנה בין היתרים לתעסוקה בישראל (כולל מזרח ירושלים), כהגדרתם בחוק הישראלי, לבין היתרי תעסוקה בישובים הישראליים ובאזורי התעשייה בשטחי יהודה ושומרון (להלן: ההתנחלויות). כל אחד מסוגי ההיתרים מוענק לפי קריטריונים שונים ובמסגרת חוקית שונה. אנו התמקדנו בהשפעת היתרי התעסוקה בישראל גופה. יש לציין כי משטר ההיתרים אינו רלוונטי לפלסטינים המתגוררים במזרח ירושלים (שסופחה ב-1967) ורשאים לעבוד בגבולות ישראל ללא היתר, ולכן הניתוח לא כולל את נפת ירושלים בצד הפלסטיני. בשונה ממחקרים שבחנו את שוק העבודה ביהודה ושומרון (יהודה ושומרון ומזרח ירושלים) והתעלמו מן המבנה המוסדי הישראלי, מחקר זה מתמקד בהשלכות של היתרי התעסוקה לישראל גופה על התושבים הפלסטינים של יהודה ושומרון על פי ההגדרות המנהליות הישראליות.

עבודה זו מצטרפת לספרות האמפירית העוסקת באינטראקציה בין שוק העבודה הפלסטיני לזה הישראלי, שראשיתה בניתוח של Angrist (1995 ו-1996), שבחן את הירידה בתשואה להשכלה בשנות ה-80 על רקע הגידול בהיצע הפלסטינים המשכילים והביקוש הישראלי לעובדים פלסטינים במהלך האינתיפאדה הראשונה. מספר מחקרים בעקבות Angrist בחנו את השפעת האינתיפאדה השנייה על האבטלה, על התעסוקה ועל גובה השכר באוכלוסייה הפלסטינית.

Miaari and Sauer (2006) מצאו השפעה שלילית מובהקת של הסגר ביהודה ושומרון על התעסוקה הפלסטינית אפילו כאשר מביאים בחשבון את השפעת העובדים הזרים בישראל.²

Mansour (2010) פירש את השינויים בתעסוקה הפלסטינית בישראל כזעזועי היצע עבודה ומצא שהגידול בהיצע של עובדים בעלי השכלה על-תיכונית (למעלה מ-12 שנות לימוד) ושל עובדים חסרי השכלה בשטחים, השפיע בראש ובראשונה על שכרם של עובדים חסרי השכלה, והייתה לו השפעה מועטה על שכרם של בעלי השכלה על-תיכונית. עבודה זו מאמצת גם את גישתו של Mansour על ידי הבחנה בין עובדים מיומנים לעובדים בלתי מיומנים.

הקשר בין פיגועי הטרור בישראל לשוק העבודה הפלסטיני (2000-2006) נבדק על ידי Benmelech et al. (2009). הם מצאו שאחרי פיגועי התאבדות, חל בממוצע גידול באבטלה בשיעור של 5.3 נקודות אחוז, ירידה בשכר בשיעור גבוה מ-20 אחוז וירידה בתעסוקה בישראל ב-6.7 נקודות אחוז בקרב תושבי האזור של המפגע המתאבד. אפשר להניח כי ממצאים אלה משוק העבודה הם תוצאה של אמצעים שנקטה ישראל נגד הטרור. מאידך, מחקר של הבנק העולמי שעתיד להתפרסם "מוצא עדויות מועטות למתאם בין שינויים בעוצמת הסגר לשינויים במדדי שוק העבודה כמו אבטלה".³

² Aranki (2004) הציג ממצאים דומים אך לא הביא בחשבון את העובדים הזרים.

³ <http://go.worldbank.org/OQPDBFEC00>

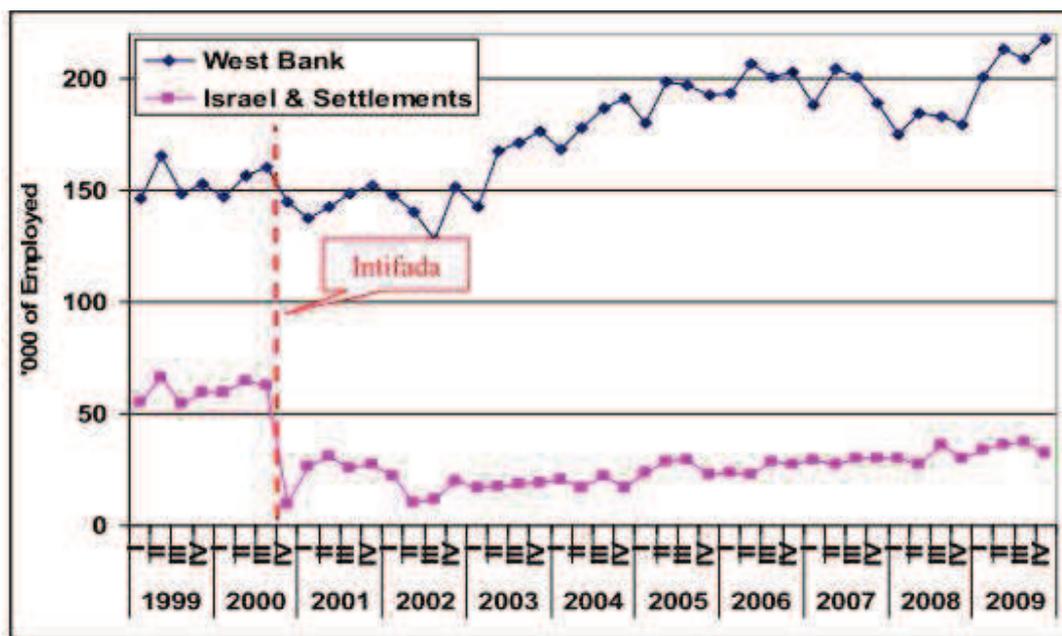
עבודה זו בוחנת את השפעתה של מדיניות ההיתרים הישראלית, שעוצבה בעיקר על ידי ניסיונות למנוע פיגועי חבלה באזרחים ישראלים ועל ידי סוגיות פוליטיות-דיפלומטיות. היא קשורה אפוא ישירות למחקרים הנזכרים לעיל על שוק העבודה הפלסטיני במהלך האינתיפאדה השנייה. היא נבדלת מאותם מחקרים בכך שהיא מודדת בעקיפין את השפעת המדיניות הישראלית (ההיתרים) על שוק העבודה הפלסטיני, במקום להשתמש בנתוני הסגר שנאספו על ידי האו"ם או נתונים על פיגועי התאבדות. מחקר זה גם מביא בחשבון את המבנה המוסדי הישראלי על ידי הוצאת ירושלים מהניתוח ושימוש בקריטריוני הזכאות להיתר. לבסוף, בשונה מהמחקרים לעיל, המתמקדים בתקופה הסוערת ביותר של האינתיפאדה השנייה (קרי, 2000-05), אנו בוחנים את התקופה שאחרי האינתיפאדה (2005-08) כאשר רמת האלימות כבר פחתה.

המאמר מאורגן באופן הבא: החלק השני מתאר את המאפיינים העיקריים של כוח העבודה הפלסטיני ביהודה ושומרון ואת התפתחותו במהלך התקופה 2008-1999. החלק השלישי סוקר בקצרה את מדיניות ההיתרים. החלק הרביעי מתאר את נתוני סקר כוח העבודה הפלסטיני, והחלק החמישי מציג את האסטרטגיה האמפירית העיקרית. החלק השישי והחלק השביעי מנתחים את השפעת מדיניות ההיתרים על התעסוקה ועל התשואה להשכלה, בהתאמה. החלק השמיני מסכם ודן בהשלכות המדיניות. נספח א' מתאר את היתרי התעסוקה בהתנחלויות, ונספח ב' מציג את התוצאות האמפיריות העיקריות בחלוקה לפי גברים בלתי מיומנים ומיומנים.

ב. כוח העבודה הפלסטיני ביהודה ושומרון (2008-1999)

ב-2008, כוח העבודה הפלסטיני ביהודה ושומרון כלל כ-400 אלף גברים פלסטינים. אחד המאפיינים הבולטים של כוח העבודה הפלסטיני הוא ההשתתפות בשני כוחות עבודה נפרדים: השוק הפלסטיני הפנימי, המעסיק את רוב הפלסטינים, והשוק הישראלי, הכולל הן את ישראל (גופה) ואת ההתנחלויות הישראליות ביהודה ושומרון. ייתכן שההבחנה החשובה ביותר בין שני השווקים היא בהשפעת הסכסוך הישראלי-פלסטיני: בשעה ששוק העבודה הפלסטיני הפנימי מושפע מעליות וירידות בעוצמת הסכסוך, עצם הגישה של עובדים פלסטינים לשוק העבודה הישראלי מוגבלת מאוד לאחר פיגועי טרור בישראל ומושפעת מהמצב הפוליטי בכללותו. דוגמה טובה לכך היא ירידת מספר הפלסטינים המועסקים בישראל בשני-שלישים בעקבות פריצת האינתיפאדה השנייה (באוקטובר 2000).

איור 1: עובדים גברים בגילאי 20-45 ביהודה ושומרון לפי מקום תעסוקה (1999-2008)

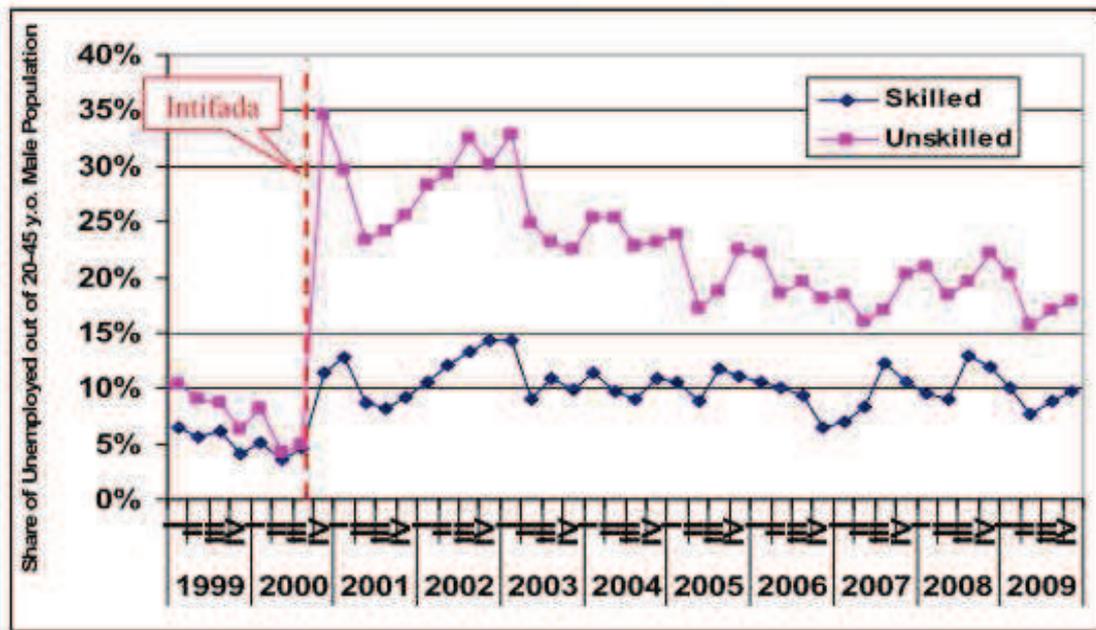

המקור: החישובים המבוססים על סכ"א הפלסטיני.
הערות: לא כולל את נפת ירושלים.

רוב כוח העבודה הפלסטיני מועסק בשוק הפנימי ביהודה ושומרון, המאופיין במגוון סוגי משרות הן במגזר הפרטי והן במגזר הציבורי. מנגד, בכלכלה הישראלית הפלסטינים מועסקים באופן טיפוסי בעבודות כפיים בבניין, בחקלאות ובענפים נוספים. כך, בשעה שהשוק הפלסטיני הפנימי מאופיין בעבודות המתאימות הן לעובדים פלסטינים בעלי השכלה על-תיכונית (13 שנות לימוד ומעלה) והן לחסרי השכלה גבוהה, השוק הישראלי מציע עבודות המתאימות בעיקר לעובדים חסרי השכלה גבוהה. סגירת שוק העבודה הישראלי בפני עובדים פלסטינים בעקבות פריצת האינתיפאדה (באוקטובר 2000) השפיעה, אם כן, בעיקר על גברים חסרי השכלה גבוהה (בלתי מיומנים): שיעור האבטלה באוכלוסיית הגברים חסרי השכלה גבוהה⁴ זינק מ-5 אחוזים לפני האינתיפאדה ל-30 אחוז במהלכה, ואילו האבטלה בקרב גברים בעלי השכלה על תיכונית (מיומנים) נותרה נמוכה יחסית לאורך העשור.

⁴ שיעור זה אינו זהה לשיעור האבטלה הסטנדרטי, שהוא יחס המובטלים לכלל המשתתפים בשוק העבודה (מועסקים ובלתי מועסקים).

איור 2: שיעור האבטלה בקרב גברים פלסטינים בגילאי 20-45 ביהודה ושומרון (1999-2008)

המקור: חישובים המבוססים על הסכ"א הפלסטיני.

הערות: (1) לא כולל את נפת ירושלים.

(2) שיעור האבטלה מחושב לכל הגברים בגילאי 21-45, ולא רק לאלה המשתתפים בכוח העבודה כנהוג בחישוב המקובל.

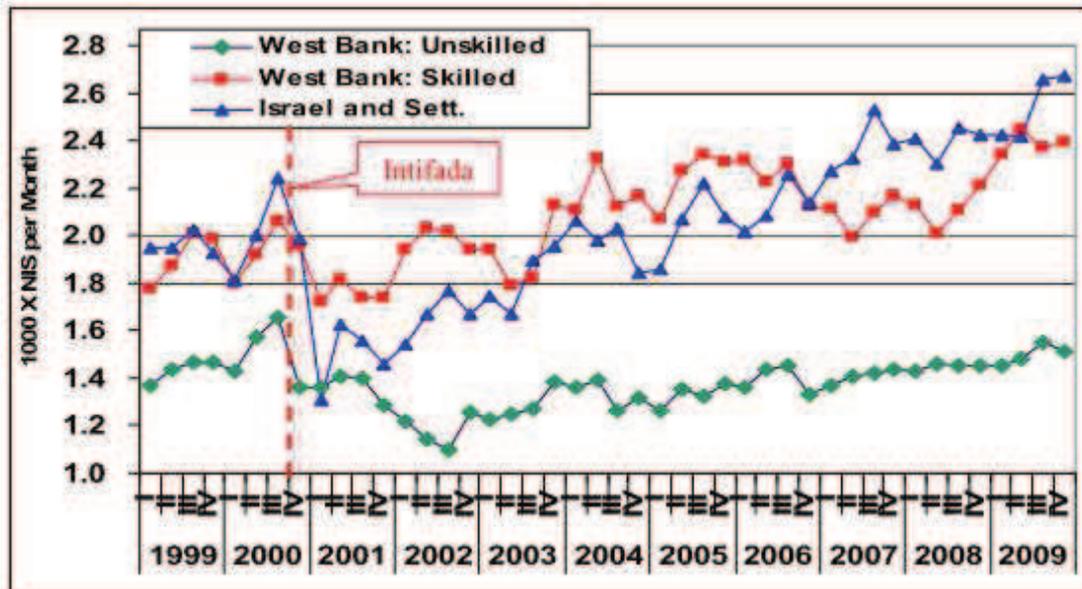
(3) עובדים בעלי השכלה על-תיכונית (skilled) למדו למעלה מ-12 שנות לימוד, ועובדים חסרי השכלה גבוהה (Unskilled) למדו פחות מ-13 שנות לימוד.

גם השכר שונה בין גברים מיומנים לבלתי מיומנים וההבדל מושפע מהתעסוקה בישראל.

ביהודה ושומרון, שכרם של פלסטינים מיומנים היה גבוה מזה של פלסטינים בלתי מיומנים לאורך התקופה. אומנם, פער השכר בין עובדים מיומנים לבלתי מיומנים היה מצומצם בשנים 1999-2000, בשל קנה המידה הגדול של תעסוקת עובדים בלתי מיומנים בישראל, שהגביל את היצע העובדים הבלתי מיומנים בכלכלה הפלסטינית. אולם כאשר האבטלה בקרב העובדים הבלתי מיומנים זינקה לאחר ירידת התעסוקה בישראל, והמגזר הפרטי הפלסטיני נחלש עם הסלמת האינתיפאדה (ב-2001), השכר הנומינלי של גברים בלתי מיומנים ירד בלמעלה מ-30 אחוז וכתוצאה מכך עלתה התשואה להשכלה ביהודה ושומרון (Mansour 2010).

בניגוד לכך, שכר העובדים הפלסטינים בישראל היה דומה או אף גבוה יותר מזה של פלסטינים מיומנים המועסקים ביהודה ושומרון. לפיכך, הגידול בחלקם של העובדים בכלכלה הישראלית מאפשר ליותר פלסטינים בלתי מיומנים להרוויח שכר גבוה, ורמת תעסוקה גבוהה בכלכלה הישראלית שוחקת את התשואה להשכלה ביהודה ושומרון.

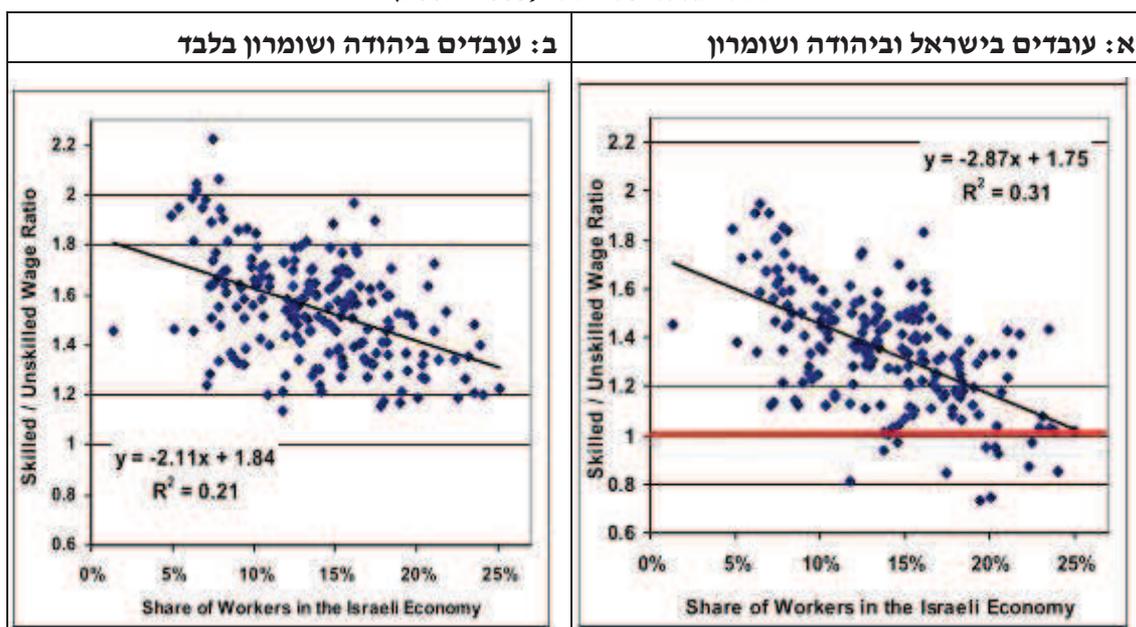
איור 3: שכר חודשי של עובדים גברים בגילאי 20-45 ביהודה ושומרון לפי רמת השכלה ומקום התעסוקה (1999-2008)

מקור: החישובים המבוססים על סכ"א הפלסטיני.
הערות: לא כולל את נפת ירושלים.

השפעת התעסוקה בישראל על התשואה להשכלה ניכרת במתאם בין שיעור העובדים בכלכלה הישראלית ליחס השכר בין עובדים גברים מיומנים לבלתי מיומנים (09-2005). איור א-4 מציג מתאם שלילי ברור בין חלקם של עובדים פלסטיניים בכלכלה הישראלית ליחס השכר בין עובדים מיומנים לבלתי מיומנים, ללא קשר למקום התעסוקה. גידול של 10 נקודות האחוז בחלקם של פלסטיניים מנפה נתונה המועסקים במשק הישראלי מתואם עם ירידה של 21 נקודות האחוז ביחס השכר בין עובדים מיומנים לבלתי מיומנים באותה נפה. התשואה להשכלה נשחקה כמעט במלואה, קרי השכר של עבודה מיומנת ובלתי מיומנת שווה, כאשר כ-28 אחוז מהגברים מועסקים בכלכלה הישראלית. מצב כזה, כלומר שיעור תעסוקה גבוה בישראל ותשואה נמוכה להשכלה, שרר ערב האינתיפאדה הראשונה והשנייה.

איור 4: יחס השכר החודשי של עובדים מיומנים/בלתי מיומנים וחלקם של הגברים המועסקים בכלכלה הישראלית (2005-2009)

- המקור:** חישובים המבוססים על הסכ"א הפלסטיני.
הערות: (1) כל נקודה בנתונים מייצגת נפה עבור רביע מסוים.
 (2) לא כולל נפת ירושלים.
 (3) הקו האדום מסמן שוויון שכר בין עובדים מיומנים לבלתי מיומנים.

התוצאה המוצגת באיור 4-א היא טכנית במידה מסוימת, היות שחלק ניכר מהשחיקה בפרמיית השכר נגרמת על ידי המועסקים בכלכלה הישראלית. הנתונים באיור 4-ב נמנעים מהתוצאה הטכנית הזו על ידי הוצאת המועסקים בישראל מהמדגם. ובכל זאת, דומה כי ההשפעה השלילית של התעסוקה בישראל על התשואה להשכלה ממלאת תפקיד אפילו בתוך יהודה ושומרון. תוצאה זו מעלה את האפשרות שהתעסוקה בישראל השפיעה על מבנה השכר בתוך יהודה ושומרון אפילו כאשר מספר העובדים בישראל הוגבל, כמו בשנים 09-2005. בחלק 7 מובא ניתוח נוסף של השפעת התעסוקה בישראל על התשואה להשכלה, ובפרט השפעת מספר היתרי העבודה שהונפקו.

בסיכום, הניתוח המקרו-כלכלי לעיל מראה שהתעסוקה בישראל היא מקור פרנסה חשוב לפלסטינים חסרי השכלה גבוהה (בלתי מיומנים) מכיוון שהיא מציעה מקומות עבודה נוספים בשכר גבוה. לפיכך, גידול בתעסוקה הפלסטינית בישראל שוחק את התשואה להשכלה על ידי העלאת השכר והפחתת האבטלה בעיקר בקרב פלסטינים בלתי מיומנים. מנגד, הוא מגדיל את פגיעותם של עובדים בלתי מיומנים לעלויות ולירידות של הסכסוך הישראלי-פלסטיני.

ג. היתרי תעסוקה: המבנה המוסדי

כניסת כוח עבודה פלסטיני לשוק העבודה הישראלי החלה זמן קצר אחרי מלחמת ששת הימים והלכה והתרחבה עד שכללה שליש מהפלסטינים המועסקים ערב האינתיפאדה הראשונה (1987)

ורבע מהם ערב האינתיפאדה השנייה (2000). הייתה זו תוצאה של מדיניות הגבולות הפתוחים הישראלית ופערי השכר בין הכלכלה הישראלית האמידה לבין הכלכלה הפלסטינית הפחות מפותחת. מדיניות זו השתנתה במהלך שנות התשעים עם הטלת הגבולות מסוימות על כניסת פלסטינים לישראל, ועברה תמורה מהותית באמצעות ויסות קפדני של כניסת פלסטינים לישראל לאחר פרוץ האינתיפאדה השנייה (בספטמבר 2000). ביטוייה הברורים ביותר של המדיניות היו גדר ההפרדה שהקימה ישראל במהלך שנות הדעיכה של האינתיפאדה השנייה, ומדיניות ההיתרים שוויסטה את כניסת הפלסטינים לישראל דרך מחסומים ישראליים וגדר ההפרדה.

להנפקת היתרי תעסוקה נועד תפקיד חשוב בפיקוח על תעסוקת פלסטינים במשק הישראלי בשנים האחרונות. ישנם שני סוגים של היתרי תעסוקה: היתרים לעבודה בתוך ישראל (כולל מזרח ירושלים) והיתרים לעבודה בהתנחלויות הישראליות ביהודה ושומרון. היתרים אלה כפופים לחוקים שונים ומוענקים בהתאם לקריטריונים שונים. מחקר זה מתמקד בסוג ההיתרים הראשון, קרי היתרים לעבודה בישראל, ואילו היתרי העבודה להתנחלויות משמשים כמשתני בקרה בכמה מהאמידות ומתוארים בנספח א'.

היתרי תעסוקה בישראל מוענקים לפלסטינים שעוברים סיווג ביטחוני ועומדים בקריטריונים מסוימים של גיל ומצב משפחתי, האמורים להפחית את הסיכון שהעובדים יהיו מעורבים בפיוגעי טרור נגד ישראלים. תהליך הנפקת היתר תעסוקה לעובד פלסטיני פוטנציאלי ספציפי מתחיל בדרך כלל בבקשה המוגשת על ידי מעסיק ישראלי למדור התשלומים (להלן מת"ש) ברשות ההגירה, הרשות המנפיקה היתרים בישראל.⁵ לרוב הבקשה מאושרת כל עוד המעסיק לא הפר תקנות עבודה ישראליות רלוונטיות, ואם המכסה הרלוונטית לא התמלאה עדיין. מכסה זו נקבעת על ידי ממשלת ישראל לכל אחד מענפי התעשייה בישראל (בניין, חקלאות וכו').

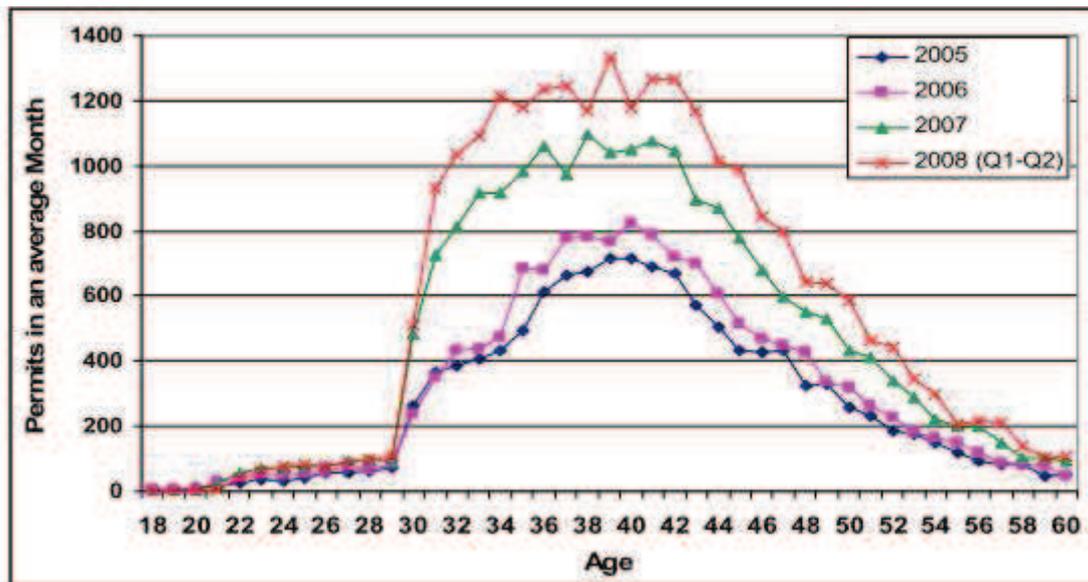
ההיתר לעבוד בישראל מאפשר לעובד להיכנס לישראל דרך מחסומים שונים ולנוע בתוך ישראל. ההיתר מונפק ל-3 או 6 חודשים, ובדרך כלל מתחדש עם פקיעתו. מעסיקים ישראליים נדרשים לדווח על ימי ושעות עבודה ועל השכר ששולם בכל חודש, ולשלם תשלומי מסים, פנסיה, ביטוח לאומי וניכויי חובה אחרים למת"ש, הרשות המנהלת את תעסוקת העובדים שאינם ישראלים בישראל. מת"ש מנפיק אז תלוש שכר ודואג להעברת מסים וניכויים אחרים לרשות הפלסטינית ולקרנות הפנסיה הרלוונטיות. הנתונים מתלושי השכר הללו ישמשו כאן כמדד להיתרים המנוצלים בפועל על ידי העובדים הפלסטינים.⁶

⁵ היתרי תעסוקה לישראל מונפקים על ידי מת"ש (מדור תשלומים), אגף במשרד הפנים, ואילו היתרי תעסוקה לגדה המערבית מונפקים על ידי המנהל האזרחי.

⁶ אכיפה רופפת של חוקי העבודה מאפשרת קרוב לוודאי פערים בין השכר נטו וימי העבודה בפועל ובין אלה המדווחים. במילים אחרות, השכר וימי העבודה בנתונים משקפים את המדיניות הישראלית בנוגע לתעסוקה בישראל בכלל ולתעסוקת פלסטינים בפרט; אך הם לא בהכרח משקפים את השכר וימי העבודה בפועל (ראה נספח 1).

בשיאה של האינתיפאדה (במהלך השנים 2001-04), הקריטריונים העיקריים להנפקת היתרי תעסוקה חייבו שהעובד יהיה נשוי עם ילדים ומעל גיל 35. קריטריון הגיל הוקל בשנת 2005 ולאחר מכן הונפקו היתרים רבים לפלסטינים שגילם 30-35. עד 2007, הגבלת הגיל המחייבת שיושמה בפועל הייתה 30 (איור 5).⁷ לפיכך, ניתוח השפעת ההיתרים לעבודה בישראל יבחין בין פלסטינים זכאים, שהיו נשואים ומעל גיל 30, לבין פלסטינים בלתי זכאים, שלא היו נשואים או שגילם פחות מ-30.

איור 5: היתרי תעסוקה בישראל לפי גיל העובד בחודש ממוצע (2005-08)

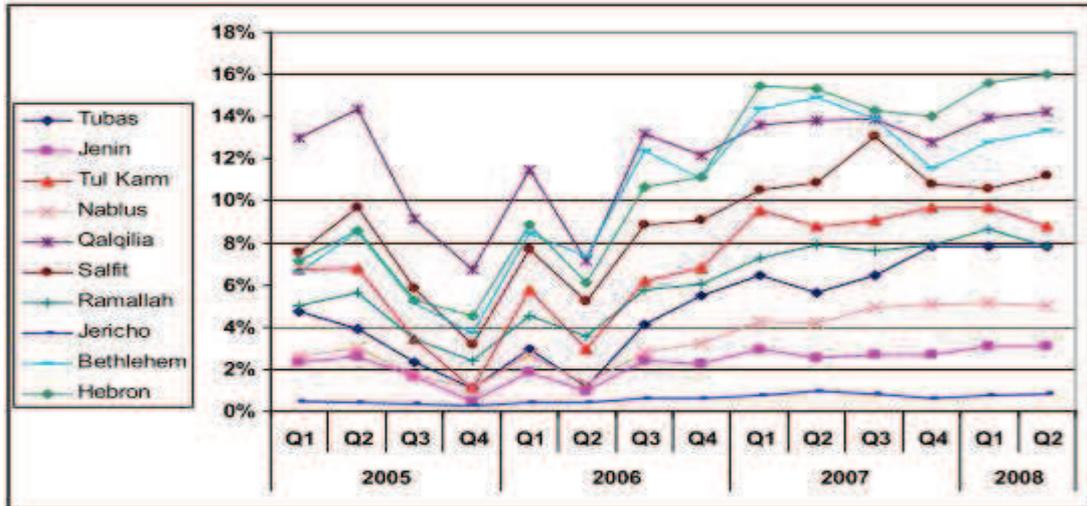

המקור: חישובים המבוססים על נתוני מתי"ש.

המחקר הנוכחי מתמקד בתקופה שלאחר האינתיפאדה (2005-08) שבמהלכה הוטלו הגבלות ישראליות על כניסה בלתי חוקית של פלסטינים לישראל וכתוצאה מכך עלה מאוד ערכם של ההיתרים בתקופה זו. מספר היתרי התעסוקה בישראל עלה מכ-12 אלף בחודש ממוצע ב-2005 ללמעלה מ-20 אלף ב-2007 ולכ-25 אלף במהלך המחצית הראשונה של 2008. הגידול במספר מחזיקי ההיתרים ניכר במגמת העלייה של פרופיל הגיל באיור 5. אולם, התרחבות זו לא הייתה רציפה כלל ומספר ההיתרים התנוודד ב-2005 וב-2006 בעקבות מספר פיגועי טרור בישראל, ואילו ב-2007 ובראשית 2008 נרשמה עלייה הדרגתית ויציבה במספר ההיתרים. לפיכך, רוב התוצאות בעבודה זו מושפעות מהתנודתיות שנרשמה בשלהי 2005 ובתחילת 2006. היחס בין מספר היתרי התעסוקה לאוכלוסיית הגברים בקבוצת הגיל 30-45 לפי נפות (איור 6) מראה את הניגוד בין התקופה המוקדמת, התנוודתית יותר (2005-06), ובין התקופה היציבה יותר שבאה אחריה (2007-08).

⁷ במהלך העשור שהחל בשנת 2000, מיעוט קטן של היתרים לתעסוקה בישראל הוענק לפלסטינים מתחת לגיל 30.

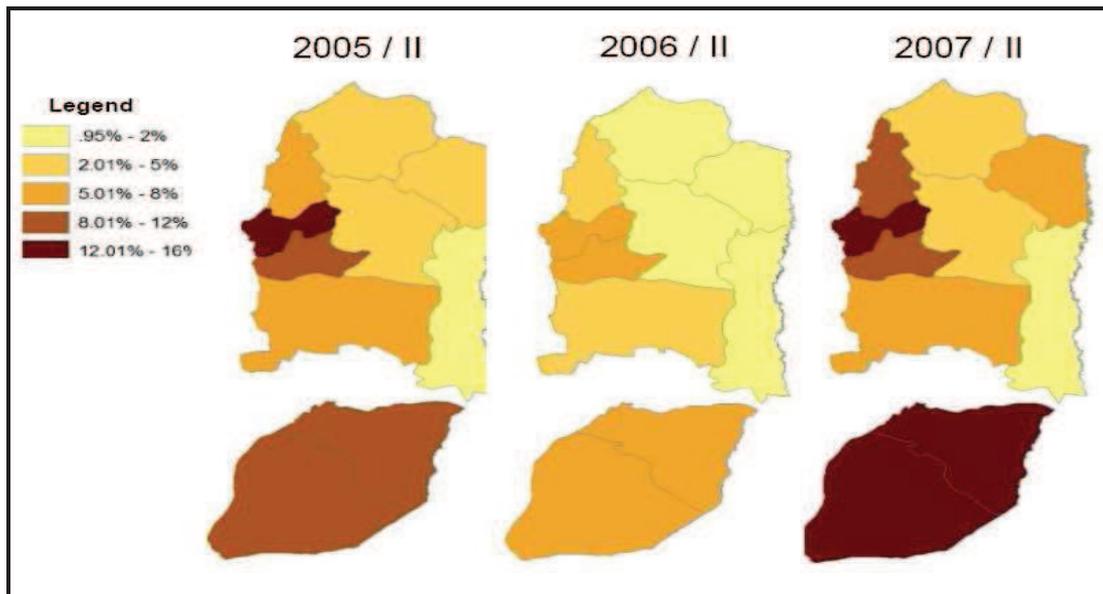
איור 6: היחס בין מספר האישורים לכלל הגברים הפלסטינים בגילאי 30-45 לפי נפה (2005-2008Q2)

המקור: חישובים המבוססים על נתוני סכ"א הפלסטיני ומת"ש.

איורים 6 ו-7 מתארים גם את השונות האזורית בהיתרי התעסוקה בישראל: בנפות מסוימות, כמו יריחו, ג'נין ושכם, היה שיעור נמוך של היתרים לגברים זכאים, ואילו באזורים מערביים ודרומיים יותר (טול כרם, קלקיליה, סלפית, חברון ובית לחם) היה שיעורם גבוה יחסית. כתוצאה מכך, לתנודות הגדולות במספר ההיתרים בשנים 2005-06 הייתה השפעה פוטנציאלית גדולה יותר על כוח העבודה האזורי בנפות המערביות והדרומיות עם שיעורי היתרים גבוהים, בהשוואה לנפות שבהן היה שיעור נמוך יותר. ואמנם, חלק ניכר מהשונות בניצול ההיתרים באמידות הסטטיסטיות בעבודה זו הוא בתקופה המוקדמת בנפות המערביות והדרומיות.

איור 7: יחס האישורים לכלל אוכלוסיית הגברים בגיל 30-45 לפי נפה

הערה: מפה זו משקפת את הנפות המוגדרות על ידי הרשות הפלסטינית, המשמשות גם כאן. נפת ירושלים אינה נכללת מכיוון שתושבי מזרח ירושלים הפלסטינים אינם זקוקים להיתרים כדי לעבוד בישראל.

ד. מקור הנתונים העיקרי: סקר כוח האדם הפלסטיני

אחד המאפיינים הייחודיים של המחקר הנוכחי הוא המיזוג של הסכ"א הפלסטיני עם נתוני ההיתרים מישראל, המאפשר לנתח את השפעת מדיניות ההיתרים הישראלית על תוצאות שונות בשוק העבודה הפלסטיני, כמו אבטלה, תעסוקה בכלל ולפי ענף, ושכר. נתוני ההיתרים ותהליך הפקתם תוארו לעיל; החלק הנוכחי מתמקד בנתונים של סכ"א הפלסטיני.

הסכ"א הפלסטיני נערך בקביעות על ידי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה של הרשות הפלסטינית מאז אמצע שנות התשעים. הסקר דוגם למעלה מ-90 אלף איש בכל שנה. מאפייני כוח העבודה, כמו השתתפות בכוח העבודה, תעסוקה, אבטלה וכו', נאמדים הן לפי הגדרות ה-ILO (ארגון העבודה הבינלאומי של האו"ם) והן לפי ההגדרות ה"חופשיות" יותר של הפלסטינים. הניתוח שלנו ישתמש בראשונות.

הסקרים של כוח העבודה הפלסטיני משתמשים במדגם פאנל מתחלף (rotating panel) שבו משק בית נדגם במשך שני רביעים עוקבים, יוצא זמנית מהמדגם למשך שני רביעים, חוזר למדגם לשני רביעים נוספים, ואז יוצא ממנו סופית. לדוגמה, יש משקי בית שנדגמו ברביע השני וברביע השלישי של 2005 ו-2006. הניתוח האמפירי להלן משתמש בשיטת דגימה זו כדי לעקוב אחר פרטים לאורך זמן ובוחן את המעברים של אנשים בשוק העבודה בין שתי שנים עוקבות באותו רביע, כמו למשל המעבר מאבטלה לתעסוקה בין הרביע השלישי של 2005 לרביע השלישי של 2006. אף ששיטה זו עוקפת השפעות עונתיות של הרביעים, היא חשופה לשחיקה עקב מעבר של משקי בית למקום מגורים אחר או עזיבה של אנשים את משק הבית המקורי שלהם.⁸

יש לציין כי מעת לעת מוכנסים שינויים בחלקים של שאלון הסכ"א הפלסטיני, ועל כן יש תופעות שאפשר לנתחן עבור שנים מסוימות ולא עבור אחרות. לדוגמה, רק לשנים 2006-08 מציין הסכ"א הפלסטיני אם עובדים בישראל ובהתנחלויות הישראליות החזיקו בהיתרי עבודה. הסכ"א הפלסטיני מגדיר את הנפה (governorate) של תושב על פי ההגדרות המנהליות הפלסטיניות.⁹ אנו ממזגים את נתוני הסקר הפלסטיני עם נתוני ההיתרים הישראלים בעזרת מיפוי מקום המגורים של מקבל ההיתר לנפות הפלסטיניות. היות שהנפות הפלסטיניות שונות זו מזו משמעותית בגודל האוכלוסייה, אנו מנרמלים את מספר ההיתרים בכל נפה על ידי חילוקו במספר הגברים בגיל 30-45 ברביע הרלוונטי, כפי שנאמד מתוך הסכ"א הפלסטיני (איור 7).

הגבלנו את המדגם לגברים פלסטינים בגיל 20-45 מאחר שהם מהווים את רוב כוח העבודה ביהודה ושומרון. בנוסף, פחות סביר שעובדים מבוגרים יותר יועסקו בעבודות כפיים המאפיינות את התעסוקה הפלסטינית בכלכלה הישראלית. הוצאנו מהמדגם גם את נפת ירושלים, היות שרוב תושביה מחזיקים בתעודות זהות ישראליות ואינם זקוקים להיתר כדי לעבוד בישראל.

⁸ לוח 4 להלן מראה כי השימוש בשני רביעים עוקבים, במקום באותו רביע בשנים עוקבות, מניב תוצאות חלשות יותר מבחינה סטטיסטית. לכן עבודה זו משתמשת בפערים של שנה אחת.
⁹ ראו איור 7.

ה. השיטה האמפירית

הניתוח האמפירי של השפעת היתרי התעסוקה בישראל על כוח העבודה הפלסטיני מבוסס על נתונים ברמת הפרט מתוך הסכ"א הפלסטיני, שזווגו לנתונים מנהליים ישראלים ברמת הנפה. הממצאים בשוק העבודה ברמת הפרט מיוצגים באופן טיפוסי על ידי משתני דמי המשקפים את סטטוס התעסוקה (מובטל, מועסק וכו') או מעברים לסטטוס של תעסוקה. המשתנים המסבירים העיקריים הם:

- $permits_{g,t}$: היחס בין בעלי היתרים בנפה g בזמן t למספר הגברים בגיל 30-45 תושבי אותה נפה. נתון זה משקף את חלקם היחסי של בעלי ההיתרים מקרב האוכלוסייה הפלסטינית העומדים בקריטריון הגיל לקבלת היתר.
- $qualify_{i,t}$ ו- $unqualified_{i,t}$: משתני דמי המציינים אם אדם i עמד בקריטריונים האישיים בזמן t כדי לקבל היתר לתעסוקה בישראל. אלה הם משתנים משלימים.¹⁰ המשתנים המסבירים מאפשרים לאמוד את השינוי בהסתברות של תוצאה מסוימת עבור גברים זכאים ($qualified$) (נשואים בני 30-45) וגברים בלתי זכאים ($unqualified$) (אחרים), המתואם עם עלייה במספר היתרי התעסוקה. האמידות כוללות אמידות חתך רוחב חוזרות לצד אמידות פאנל העוקבות אחר פרטים לאורך זמן. אמידות חתך הרוחב מבוססות על הספציפיקציה הבאה:

$$Y_{i,g,t} = \beta_1 \cdot Qualify_{i,t} \cdot permits_{g,t} + \beta_2 \cdot Unqualified_{i,t} \cdot permits_{g,t} + \beta_3 \cdot Qualify_{i,t} + \gamma \cdot X_{i,t} + \sum_t \mu_t d_t + \varepsilon_{i,t}$$

כאשר $Y_{i,g,t}$ הוא משתנה תוצאה דמי (תעסוקה, אבטלה וכו') עבור הפרט i המתגורר בנפה g בזמן t ; $permits_{g,t}$, $qualify_{i,t}$ ו- $unqualified_{i,t}$ מוגדרים לעיל; $X_{i,t}$ הוא וקטור של מאפיינים אישיים כולל גיל, גיל בריבוע, מספר שנות לימוד וסוג אזור המגורים (עירוני, כפרי, או מחנה פליטים); ו- d_t הם משתני דמה של זמן לשנים ורביעים. β_1 (β_2) חיובי מלמד שההסתברות לתוצאה $Y_{i,g,t}$ עלתה עם מספר ההיתרים לתעסוקה בישראל שהוענקו לגברים זכאים (בלתי זכאים).

לפיכך, β_1 משקף בראש ובראשונה את השפעתה הישירה של מדיניות ההיתרים הישראלית על האוכלוסייה שהייתה זכאית להיתר, ואילו β_2 משקף את השפעתה העקיפה על האוכלוסייה שלא הייתה זכאית. הערוצים להשפעה עקיפה זו כוללים בעיקר רשתות של קרבה משפחתית, שווקים, ובמקרים מסוימים גם תחלופת עובדים שעברו לעבוד בישראל. אמידות הפאנל שימשו לניתוח מעברי המיקום וסטטוס התעסוקה על ידי תצפיות חוזרות של אותו אדם בסכ"א הפלסטיני בשנים עוקבות, עבור אותו רביע. השוואה זו עוקפת את השפעת

¹⁰ $qualify_{i,t} = 1 - unqualified_{i,t}$

העונתיות, שעל פי ההנחה היא דומה ברביעים העומדים להשוואה.¹¹ הספציפיקציה של ניתוח הפאנל דומה לספציפיקציית חתך הרוחב שלעיל:

$$Z_{i,g,t} = \beta_1 \cdot Qualify_{i,t} \cdot \Delta permits_{g,t} + \beta_2 \cdot Unqualified_{i,t} \cdot \Delta permits_{g,t} \cdot \beta_3 \cdot Qualify_{i,t} + \gamma \cdot X_{i,t} + \sum_{\varepsilon} \mu_{\varepsilon} d_{\varepsilon} + \varepsilon_{i,t}$$

כאשר $\Delta permits_{g,t}$ הוא ההפרש בין המספר המנורמל של היתרים בתקופה t וברביע המקביל בשנה הקודמת ו- $Qualify_{i,t}$, $Unqualified_{i,t}$, ו- $X_{i,t}$ מוגדרים כמו לעיל. משתנה התוצאה, $(Z_{i,g,t})$ מציין מעברים שונים בין סטטוסים של תעסוקה ו/או מיקום. לדוגמה, אנו בוחנים את המתאם בין שינויים במספר ההיתרים בנפה g לבין ההסתברות שגבר מאותו אזור ישנה את מקום התעסוקה שלו מיהודה ושומרון לישראל, מאבטלה לתעסוקה בישראל.¹²

היתרון העיקרי של ניתוח פאנל על פני ניתוח חתך חוזר הוא שרוב המאפיינים האישיים, קרי הון אנושי וחברתי, טעמים, מיקום וכד', אינם משתנים תוך שנה. וכך, סביר לשער כי שינויים במאפייני התעסוקה יהיו קשורים לשינויים ארעיים, כמו מספר ההיתרים שהונפק באזור המגורים של אותו אדם. מאידך, חלק מהאנשים לא אותרו במהלך שנים עוקבות.¹³ עזיבה זו מטילה ספק בתוקף החיצוני של אומדני הפאנל, שכן קרוב לוודאי שהם סובלים מהטיית בחירה. במילים אחרות, אומדני הפאנל לא בהכרח משקפים את השינויים בקרב האוכלוסייה שנשרה מניתוח הפאנל. לפיכך, ניתוח החתך החוזר וניתוח הפאנל משלימים זה את זה: הראשון מבוסס על מדגם מייצג אף כי אינו מסביר מאפיינים אישיים מסוימים, ואילו השני נמנע מההטיות עקב מאפיינים אישיים קבועים שאינם מוסברים, אך הוא נוטה להטיית בחירה.

יש להדגיש כי המקורות הסטטיסטיים השונים השתמשו ביחידות שונות והדבר משפיע על פרשנות התוצאות האמפיריות. יחידת הבסיס בנתונים המנהליים היא *תלוש שכר חודשי*, ואילו יחידת הבסיס בסכ"א הפלסטיני היא *פעילות העבודה של הפרט במהלך השבוע* שלפני הראיון עם לשכת הסטטיסטיקה הפלסטינית. וכך, שני פלסטינים שעבדו בישראל במשך שבועיים בכל חודש במהלך רביע מסוים, נרשמים כשני היתרים שנוצלו, אך מופיעים כעובד אחד שעבד חודש מלא בסכ"א הפלסטיני. לפיכך, סביר לשער שהמקדם של משתנה ההיתרים ברגרסיות לעיל, כאשר הרגרסיות הן לפלסטינים שקיבלו היתרים לעבוד בישראל, יהיה קטן מאחד אפילו באמידה אופטימלית.

¹¹ היא אינה עוקפת, עם זאת, את העונתיות הדו-שנתית של ענף הזיתים, הממלאת תפקיד חשוב בייצור הכפרי המקומי.

¹² הכללת משתנה "הופך לזכאי", כלומר עובר מבלתי זכאי לזכאי, לא הניבה תוצאות בעלות משמעות.

¹³ שיעור העזיבה של אנשים שנסקרו בשנה הראשונה ולא הופיעו בנתוני השנה הבאה בשנים 2005-08 עומד על כ-9 אחוזים.

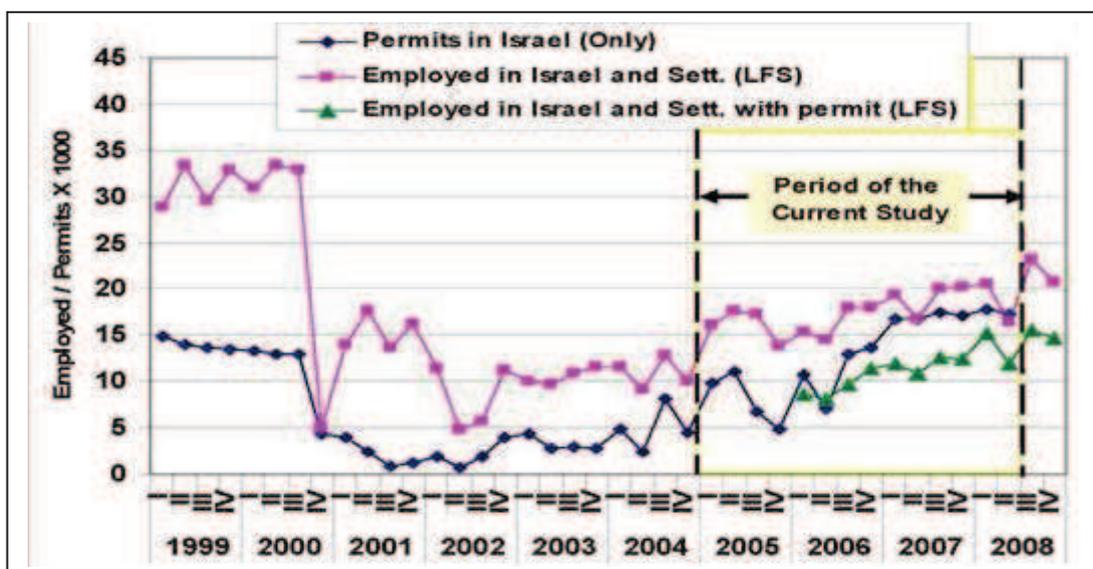
אי התאמות נוספות בין נתוני הסקר הפלסטיני והנתונים המנהליים הישראליים עשויות להיגרם מדיווח שגוי למבצעי הסקר הפלסטיני או על ידם, מטעויות בהנתונים המנהליים הישראליים או מטעויות בעיבוד ובמיזוג של שני מסדי הנתונים. אי התאמה נוספת יכולה לנבוע מהגדרות גיאוגרפיות: הנתונים הפלסטיניים מצרפים יחד תעסוקה בישראל ותעסוקה בהתנחלויות הישראליות ביהודה ושומרון, ואילו נתוני ההיתרים מתייחסים לתעסוקה בישראל בלבד. לפיכך, בעל היתר שעבר מתעסוקה בהתנחלויות לתעסוקה בישראל נרשם בנתוני ההיתרים אך לא בנתוני הסכ"א הפלסטיני. בפתח החלק הבא נבדוק אם אי התאמות אלה משפיעות במובהק על האמידה.

ו. תוצאות אמפיריות

חלק זה מציג עדויות נסיבתיות להשפעת היתרי התעסוקה בישראל, שהם אחד הכלים העיקריים המשמשים את ישראל לרגולציה של התעסוקה הפלסטינית בגבולות ישראל, על תוצאות כוח העבודה ברמת הנפה. במילים אחרות, אנו בודקים מה היה השינוי בהשתתפות בכוח העבודה, בתעסוקה בישראל וביהודה ושומרון, ובאבטלה של גברים פלסטיניים תושבי יהודה ושומרון כאשר הוגדל מספר היתרי העבודה בישראל לפלסטיניים המתגוררים באותה נפה.

ראשית, נוודא שמספר ההיתרים שהונפקו לפלסטינים אכן משתקפים בנתוני התעסוקה בישראל כפי שהם נמדדים בסכ"א הפלסטיני. הניסיון לוודא שהנתונים המנהליים הישראליים ונתוני הסקר הפלסטיני עקביים – למרות אי ההתאמות שהוזכרו לעיל – הוא הכרחי כדי לתת תוקף לניתוח האמפירי. איור 8 מראה שמספר ההיתרים לתעסוקה בישראל (בלבד) והתעסוקה בכלל של גברים בגיל 30-45 בישראל ובהתנחלויות לפי הסכ"א הפלסטיני מתואמים במיוחד

איור 8: היתרי תעסוקה לגברים בגיל 30-45

המקור: חישובים המבוססים על נתוני מת"ש (היתרים) והסכ"א הפלסטיני (מועסקים).
 הערות: לא כולל נפת ירושלים.

בתקופת מחקר זה (2005-2008). בנוסף, היתרי התעסוקה בישראל והתעסוקה בישראל בהיתר על פי סקרי כוח האדם הפלסטיניים מתואמים גם בתקופה שלגביה ישנם נתונים מהסוג השני (תעסוקה בהיתר בסכ"א).

אנו משתמשים בניחוח הרגרסיה גם כדי לקבוע שהתעסוקה בישראל, כפי שנמדדה על ידי הסכ"א, משקפת בפועל את היתרי התעסוקה שהונפקו על ידי ישראל ברמת הנפה, יחידת הניתוח הבסיסית של מחקר זה (לוח 1, עמודות i-iv). האמידה של ספציפיקציות הבסיס עם וללא FE מראה שהתעסוקה של גברים זכאים להיתר בכלכלה הישראלית אכן מתואמת חיובית עם מספר

לוח 1: תעסוקה בכלכלה הישראלית – חתך רוחב
(גברים בגילאי 20-45, Q2, 2005-2008)

	ספציפיקציות בסיס				בקה על היתרים להתנחלויות	
	OLS	F.E.	F.E. Unskilled	F.E. Skilled	OLS	F.E.
	i	ii	iii	iv	v	vi
$Qualify_{i,t} \bullet Permits_{g,t}$	0.644 (0.378)*	0.500 (0.146)***	0.541 (0.168)***	0.238 (0.162)	0.554 (0.342)	0.509 (0.161)***
$Unqualified_{i,t} \bullet Permits_{g,t}$	0.064 (0.292)	-0.033 (0.198)	-0.132 (0.220)	0.223 (0.167)	-0.014 (0.028)	-0.024 (0.193)
$Qualify_{i,t}$	-0.021 (0.125)	-0.021 (0.011)	-0.025 (0.012)**	-0.001 (0.013)	-0.020 (0.124)	-0.021 (0.011)
Settlements-Permits _{g,t}					0.299 (0.389)	0.072 (0.293)
Schooling	-0.008 (0.001)***	-0.007 (0.001)***	-0.002 (0.001)	-0.011 (0.002)***	-0.008 (0.001)***	-0.007 (0.001)***
Age*10 ⁻²	0.093 (0.245)	0.157 (0.245)	-0.391 (0.357)	1.145 (0.249)***	0.001 (0.002)	0.157 (0.245)
Age ² *10 ⁻³	-0.026 (0.037)	0.029 (0.036)	0.048 (0.053)	0.158 (0.037)***	-0.006 (0.036)	0.029 (0.036)
Ever married	0.046 (0.008)***	0.043 (0.008)***	0.049 (0.009)***	0.043 (0.008)***	0.046 (0.008)***	0.043 (0.008)***
Governorate F.E.	N	Y	Y	Y	N	Y
F-Test $\beta_1 = \beta_3$	8.12 [0.008]***	8.98 [0.006]***	13.71 [0.001]***	0.01 [0.941]	8.12 [0.008]***	8.95 [0.006]***
R ²	0.05	0.05	0.04	0.03	0.05	0.05
N	53,805	53,805	39,366	14,439	53,805	53,805

הערות: מובהקות של *10%, **5%, ***1%

- סטיות התקן מקובצות לפי נפה בסוגריים, ערכי P עבור מבחן F בסוגריים מרובעים.
- $Permits_{g,t}$ הוא היחס בין פלסטינים מחזיקי היתרי תעסוקה בישראל באזור ממשל g בזמן t למספר הגברים בגיל 30-44 באותה נפה.
- $Settlements - Permits_{g,t}$ הוא היחס בין פלסטינים מחזיקי היתרי תעסוקה בהתנחלויות בנפה g בזמן t למספר הגברים בגיל 20-45 באותה נפה.
- $Qualify$ (ו- $Unqualified$) הם משתני דמה לאנשים העונים (אינם עונים) על הקריטריונים האישיים לקבלת היתר (נשואים ומבוגרים מ-30).
- Skilled (Unskilled) הם גברים בעלי יותר מ-12 (פחות מ-13) שנות לימוד.

ההיתרים שהונפקו, אם כי לא עבור גברים שאינם זכאים. המובהקות הסטטיסטית של אמידת ה-FE גבוהה במקצת מזו של אמידות OLS, אם כי ההתאמה הסטטיסטית (R2) נמוכה בשני המקרים.

עמודות iii ו-iv מראות שכצפוי, משתנה ההיתרים מתואם באופן מובהק עם תעסוקת עובדים בלתי מיומנים, ואילו המתאם עם תעסוקת עובדים מיומנים מוגבל ואינו מובהק סטטיסטית. עמודות v ו-vi מראות שהוספת משתנה בקרה עבור ייעוד ההיתרים לתעסוקה בהתנחלויות או בישראל, לא משנה את האומדנים של ספציפיקציית הבסיס וגם אינה משפרת את הכוח המסביר הכולל. אי לכך, איננו מוסיפים בקרה עבור היתרים לתעסוקה בהתנחלויות כאשר אנו בוחנים את השפעת התעסוקה בישראל על מאפייני כוח העבודה.¹⁴

סדר הגודל הנמוך של המקדם במפרטים השונים, המשתנה סביב 0.5 ונמוך במובהק מאחד, מיוחס לאי ההתאמות שהוזכרו לעיל, ובראש ובראשונה לעובדה שנתוני תוצאות שוק העבודה (עבודה בישראל או בהתנחלויות לפי הסכ"א הפלסטיני) מתייחסים לשבוע נתון בשעה שהמשתנה המסביר (קרי, מספר ההיתרים) מתייחס לחודש נתון, ולעובדה שמספר היתרי התעסוקה משקף תעסוקה בישראל בלבד ואילו נתוני הסקר הפלסטיני כוללים גם התנחלויות.

ניתוח הפאנל (לוח 3, שורה 7) גם מאשר שמדיניות ההיתרים הישראלית אכן משתקפת בסכ"א הפלסטיני; אומדני המתאמים בין ההפרשים הראשונים בין השנים (לדוגמה, 2007/Q2 לעומת 2006/Q2) של היתרים וההסתברות של התחלת תעסוקה בישראל, דומים מאוד לאומדני ה-OLS וה-FE לעיל (לוח 1).¹⁵ הטענה שמדיניות ההיתרים של ישראל משתקפת בסכ"א הפלסטיני מקבלת תמיכה נוספת בניתוח ההסתברות של התחלת תעסוקה בישראל בהיתר, אף שעקב מגבלות הנתונים אומדנים אלה מתייחסים לתקופה קצרה יותר (לוח 3, שורה 8).¹⁶ לסיום, איור 8 והרגרסיות לעיל מראים כי מספר ההיתרים שהונפקו מתואם חיובית ובמובהק עם ההסתברות של תעסוקה בכלכלה הישראלית (ניתוח חתך רוחב) או עם התחלת תעסוקה בישראל (ניתוח הפאנל) של פלסטינים מיהודה ושומרון שגילם ומצבם המשפחתי עונים על הקריטריונים לקבלת היתר. המתאמים גבוהים יותר עבור פלסטינים בלתי מיומנים, עקב אופי התעסוקה הפלסטינית בישראל. תוצאות אלה מקנות תוקף לכך שמדיניות ההיתרים הישראלית אכן משתקפת בסקרי כוח העבודה הפלסטיניים.

הסכ"א הפלסטיני מאפשר לנו להסתכל על פעילות קודמת (ב-2007) של הפלסטינים שהועסקו בכלכלה הישראלית בהיתרים ב-2008. לוח 2 מראה כי רוב בעלי ההיתרים ב-2008

¹⁴ הכללת בקרות אלה לא שינתה במובהק את האומדנים ברגרסיות האחרות.
¹⁵ האומדנים בהפרש הראשון בין שני רביעים עוקבים (כגון 2007/Q2 לעומת 2007/Q1) הם קטנים יותר ובלתי מובהקים סטטיסטית, קרוב לוודאי בשל השפעות עונתיות שאינן באות לידי ביטוי במשתני הדמה (ראה לוח ב-3).
¹⁶ המתאם בניתוח החתך בין היתרים ובין תעסוקה בישראל בהיתר הוא חיובי, אך בלתי מובהק סטטיסטית.

הועסקו בישראל ב-2007 בהיתר (45 אחוז) או לא בהיתר (10 אחוז). בנוסף, יותר מחמישית (22 אחוז) מבעלי ההיתרים ב-2008, או יותר ממחצית העובדים החדשים בכלכלה הישראלית, לא הועסקו (מובטלים או מחוץ לכוח העבודה) ב-2007. ממצא זה מבליט את חשיבות התעסוקה בישראל להעלאת שיעור התעסוקה בקרב גברים. מנגד, שיעור קטן יותר במקצת (20 אחוז) מבין בעלי ההיתרים ב-2008, או מעט פחות ממחצית העובדים החדשים בישראל, הועסקו בכלכלה הפלסטינית ב-2007. כמחצית מהעובדים שעברו מתעסוקה בכלכלה הפלסטינית לתעסוקה בכלכלה הישראלית עבדו בעבר בענף הבניין הפלסטיני.

לוח 2: בעלי ההיתרים המועסקים בישראל ובהתנחלויות ב-2008 לפי מעמד תעסוקתי ב-2007 (גברים בגיל 20-45)

חלקאות	בניין	כל הענפים	
71 6%	170 3%	524 5%	מחוץ לכוח העבודה
126 11%	1,206 22%	1,771 17%	בלתי מועסקים
323 27%	984 18%	1,997 20%	מועסקים ביהודה ושומרון - כל הענפים
0 0%	984 18%	984 10%	מועסקים ביהודה ושומרון - בניין
562 48%	2,570 46%	4,764 47%	מועסקים בישראל בהיתר
94 8%	614 11%	1113 11%	מועסקים בישראל ללא היתר
1,176 100%	5,544 100%	10,169 100%	סה"כ

המקור: הסכ"א הפלסטיני.

הערה: לוח זה מייצג גברים פלסטינים שהועסקו בישראל ובהתנחלויות שהחזיקו היתרים ב-2008 ונדגמו באותו רביע ב-2007.

השיעור הגדול יותר של פלסטינים שעברו מאבטלה לתעסוקה בישראל גם הוא משתקף בניתוח הרגרסיה. לוח 3 (שורות 10-11) מראה שגידול של מאה היתרים מתואם עם גידול של 25 מעברים של פלסטינים זכאים מאבטלה לתעסוקה בישראל, אך רק עם 19 מעברים מתעסוקה ברשות הפלסטינית לישראל. יצוין כי אפשר שהמעברים האחרונים הללו מעכבים את הייצור בכלכלה הפלסטינית על ידי הגדלת עלויות הייצור המקומיות.¹⁷ אנו משערים שסכנה זו גדלה בשנים האחרונות לאור הגידול במספר היתרי התעסוקה והגידול בשיעור התעסוקה של גברים ביהודה ושומרון מ-55.0 ב-2007 ל-57.7 אחוז ב-2010.

¹⁷ מעניין לציין שכל בעלי ההיתרים שעברו מתעסוקה ביהודה ושומרון לתעסוקה בענף הבניין בישראל הועסקו בבניין ביהודה ושומרון בשנה הקודמת, אז רכשו לכאורה את המיומנויות הרלוונטיות. אולם חלק גדול יותר מעובדי הבניין הפלסטינים בישראל לא הועסקו ב-2007 וסביר לשער שהמיומנויות הרלוונטיות לבניין נשחקו אצל אותם עובדים.

לאור המעבר מתעסוקה ביהודה ושומרון לתעסוקה בישראל, ניתן להעלות את השאלה באיזו מידה השפיע הגידול בהיתרים על התעסוקה הכוללת בתוך יהודה ושומרון. מאמידת חתך הרוחב (לוח 3, שורה 4) עולה האפשרות שהגידול במספר ההיתרים היה מתואם עם גידול בתעסוקה המקומית של פלסטינים בלתי מיומנים שלא היו זכאים להיתר. מנגד, אמידת הפאנל (לוח 3, שורה 12) מעלה תוצאה מתמיהה וסותרת, שלפיה גידול במספר ההיתרים היה מתואם עם גידול במספר הפלסטינים הזכאים שהתחילו לעבוד ביהודה ושומרון. תוצאות סותרות אלה מונעות מאתנו להעריך מהי ההשפעה קצרת הטווח של התעסוקה בישראל על התעסוקה בשטחי יהודה ושומרון.

אנו גם אומדים את ההשפעה הכוללת של הגידול בהיתרי התעסוקה על התעסוקה הכוללת ועל תעסוקת פלסטינים ביהודה ושומרון, בלי קשר לשאלה היכן הם עובדים (ישראל או הגדה), בעיקר בקרב גברים זכאים. ההסתברות שפלסטינים יועסקו ויתחילו לעבוד מתואמת חיובית עם מספר ההיתרים וההפרשים הראשונים של מספר ההיתרים (לוח 3, שורות 1 ו-5, בהתאמה). המתאם גבוה יחסית ומובהק רק לגברים זכאים ומובהק בקושי לגברים שאינם זכאים באמידות חתך הרוחב. יצוין כי המקדמים גבוהים מאלה שנאמדו עבור ההסתברות של עבודה בישראל ובהתנחלויות (לוח 3, שורות 3 ו-7). הסבר אפשרי הוא שקיים אפקט מכפיל חלש של תעסוקה בישראל על התעסוקה הפלסטינית בכלל. ובכל זאת, הסבר זה נתמך רק בחלקו על ידי המתאמים בין התעסוקה ביהודה ושומרון ומספר ההיתרים (לוח 3, שורות 4 ו-12). הסבר אפשרי נוסף הוא השיפור במצב הביטחוני הכללי שהביא לידי גידול במספר ההיתרים ולעלייה בפעילות הכלכלית ביהודה ושומרון.

לסיום, אנו בוחנים את המתאם בין מספר ההיתרים לאבטלה ביהודה ושומרון. הן אמידת הפאנל והן אמידות החתך (לוח 3, שורות 2 ו-6 בהתאמה) מראים שהאבטלה ירדה כאשר מספר ההיתרים גדל. ההשפעות משמעותיות במיוחד עבור גברים זכאים בלתי מיומנים ויש ראיות מעטות לכך שהגידול בהיתרים השפיע על גברים בלתי זכאים או בלתי מיומנים (השוו לוח ב-1 וב-2 בנספח). עם זאת, מתאם החתך אינו מובהק, כפי הנראה בשל שינויים בהשתתפות כוח העבודה.¹⁸

---

¹⁸ אמידת ההשפעה של גידול בהיתרים על השתתפות בכוח העבודה לא הניבה תוצאות בעלות משמעות. התוצאות זמינות מהמחבר לפי דרישה.

לוח 3: תוצאות אמפיריות עיקריות של הענקת 100 היתרי עבודה בנפה
(גברים בגילאי 20-45, Q2, 2005-2008)

R ²	מבחן F $\beta_1 = \beta_3$	β_2 בלתי זכאים (גילאי 20-30)	β_1 זכאים (גילאי 30-45)		
iv	iii	ii	i		
רמות: ניתוח חתך רוחב (N=53,805)					
0.11	1.89 (0.181)	0.569 (0.3222)*	0.860 (0.290)***	מועסקים	1
0.03	6.49 (0.021)**	-0.338 (0.305)	-0.605 (0.297)*	לא מועסקים	2
0.05	8.98 [0.006]***	-0.033 (0.198)	0.500 (0.146)***	- מועסקים במשק הישראלי (כולל התנחלויות)	3
0.08	1.23 [0.27]	0.586 (0.229)**	0.357 (0.290)	- מועסקים במשק הפלסטיני	4
מעברים: ניתוח פאנל (N=18,333)					
0.01	2.83 (0.104)	0.253 (0.239)	0.603 (0.164)***	התחילו לעבוד	5
0.01	3.66 (0.07)*	0.061 (0.180)	0.419 (0.107)***	מאבטלה לתעסוקה	6
0.02	8.53 [0.007]***	0.099 (0.079)	0.449 (0.138)***	התחילו לעבוד במשק הישראלי	7
0.02	8.52 [0.007]***	0.061 (0.074)	0.402 (0.103)***	- התחילו לעבוד במשק הישראלי בהיתר †	8
0.02	0.36 [0.555]	0.135 (0.008)	0.193 (0.101)*	- התחילו לעבוד במשק הישראלי ללא היתר †	9
0.01	7.74 [0.001]***	0.029 (0.030)	0.250 (0.085)***	- מאבטלה לתעסוקה במשק הישראלי	10
0.01	7.37 [0.014]**	0.039 (0.047)	0.186 (0.074)**	- מתעסוקה ביהודה ושומרון לתעסוקה בישראל	11
0.01	2.74 [0.11]	0.132 (0.185)	0.483 (0.212)**	התחילו לעבוד במשק הפלסטיני	12

הערות: * מובהקות של 10%, ** 5%, *** 1%. סטיות תקן יציבות מופיעות בסוגריים המקובצים באשכולות לפי נפות.

האומדנים נגזרים מרגרסיות FE ואינם מסתכמים.
† נתוני תעסוקה בהיתר וללא היתר זמינים משנת 2006. N=38,296.

ז. השפעת היתרי התעסוקה על התשואה להשכלה

מאפיין נוסף של שוק העבודה הפלסטיני הוא התשואה הכלכלית הנמוכה יחסית להשכלה (נאמדת כאן ב-4.2 אחוז) בהשוואה לתשואה בכלכלות אחרות (Flabbi et al, 2008, Trostel et al, 2002). מחקרים מראים שלתשואה להשכלה תפקיד חשוב בפיתוח כלכלי. Rosenzweig (2010) סקר את הספרות על תפקיד ההשכלה בפיתוח כלכלי, ומצא ראיות לכך שההשכלה משפרת את פרוץ העבודה ועולה עם עליית התשואה להשכלה. Cohen and Soto (2007), וכמוהם Ciccone and Papaioannou (2009), מציגים ראיות אמפיריות להשפעת החיובית של ההשכלה על צמיחה כלכלית בפרספקטיבה בינלאומית. בנוסף, תיאוריית הצמיחה מקשרת גידול בתשואה להשכלה

למעבר דמוגרפי המלמד באופן טיפוסי על מעבר למשטר צמיחה מודרני (Becker, Glaeser and Murphy, 2009; Galor and Weil, 2000).

יש מספר סיבות הגיוניות לתשואה הנמוכה להשכלה ביהודה ושומרון. השכלה זולה, לדוגמה, כמו זו שמסובסדת על ידי אונר"א לפליטים, יכולה להגדיל את הביקוש להשכלה. הסבר נוסף הוא שחסמים לפיתוח כלכלי מגבילים את הביקוש לעובדים בעלי השכלה על-תיכונית מחוץ למגזר הציבורי והמגזר הלא-ממשלתי. חלק זה בוחן את תפקידה של התעסוקה בישראל, ובפרט תעסוקה בהיתר ובפיקוח של ישראל, בקביעת התשואה להשכלה ביהודה ושומרון. התעסוקה בישראל בעיסוקים הדורשים השכלה נמוכה עשויה להפחית את התשואה להשכלה, הן ישירות מכיוון שעובדים חסרי השכלה גבוהה מרוויחים שכר גבוה יותר בישראל, והן בעקיפין על ידי הקטנת היצע העובדים חסרי השכלה גבוהה ביהודה ושומרון, דבר שמעלה את שכרם שם. במיוחד, ייתכן שהתעסוקה בישראל גם מעלה בעקיפין את שכרם של עובדים חסרי השכלה גבוהה בתוך המשק הפלסטיני, ובכך מפחיתה את היכולת של מעסיקים פלסטינים להתחרות ולצבור הון פיזי ומעכבת עוד יותר את צמיחת הכלכלה הפלסטינית בטווח הארוך.

אנו בוחנים את הקשרים בין היתרי תעסוקה לתשואה להשכלה בעזרת משוואת Mincer, שאותה הרחבנו בהוספת משתנה עבור מספר ההיתרים שהונפקו לתושבים בנפת המגורים של העובד, מנורמל לפי מספר הגברים הבגירים, ובהוספת משתנה עבור האינטראקציה בין המספר המנורמל של היתרי התעסוקה והשכלה. בניסוח פורמלי, אנו אומדים את הרגרסיה הבאה:

$$wage_{i,g,t} = \beta_1 \cdot schooling_{i,t} + \beta_2 \cdot permits_{g,t} + \beta_3 \cdot schooling_{i,t} \cdot permits_{g,t} + \gamma \cdot X_{i,t} + \sum_t \mu_t d_t + \varepsilon_{i,t}$$

כאשר $wage_{i,g,t}$ הוא הלוג של השכר החודשי, $schooling_{i,t}$ הוא שנות הלימוד של הפרט i בזמן t , ו- $permits_{g,t}$ הוא מספר מחזיקי ההיתרים בנפה g בזמן t , מנורמל לפי מספר הגברים בגיל 20-45 באותה נפה. בנוסף, אנו כוללים וקטור של מאפיינים אישיים $X_{i,t}$ (גיל, משתני דמה בגין מגורים באזור כפרי או מחנה פליטים וכו'), וכן משתני דמה לזמן d_t . הספציפיקציה הבסיסית, שאינה כוללת את מספר ההיתרים ואת ביטוי האינטראקציה, דומה למשוואת Mincer. שני ספציפיקציות נוספות, הכוללות את מספר ההיתרים ואת ביטוי האינטראקציה בין ההיתרים להשכלה, עם וללא השפעות קבועות של הנפה, מאפשרות לנו להעריך את השפעת השינויים במספר היתרי התעסוקה על התשואה להשכלה.

אנו אומדים גם ספציפיקציות פאנל בעזרת הפרשים של שנה אחת בשכר, הפרש של שנה אחת במספר ההיתרים, והאינטראקציה בין השכלה להפרש של שנה אחת במספר ההיתרים. ספציפיקציות הפאנל מאפשרות לנו לקבוע אם מבני השכר של פרטים הושפעו מן השינוי במספר ההיתרים או משינויים בהרכב העובדים, העשויים לקבוע את התוצאות בנייתו חתך הרוחב החוזר.

המשוואה נאמדה עבור המדגם המלא שכלל פלסטינים שעבדו הן בגדה והן בישראל, ועבור תת-מדגם שכלל את אלה שהועסקו ביהודה ושומרון בלבד. תוצאות המדגם המלא מעלות עדויות להשפעות ישירות ועקיפות גם יחד של מספר היתרי העבודה בישראל, ואילו תוצאות תת-המדגם משקפות השפעה עקיפה בלבד. בשתי האמידות המדגמים הוגבלו לגברים בני 20-45, והכוונה הייתה לצמצם את הטיית הבחירה כתוצאה מהפרישה מעבודה בסוף שנות ה-40 ותחילת שנות ה-50 של אדם, ועדיין לכלול את רוב שנות השתכרותו.

התוצאות מלמדות שבין 2005Q1 ל-2008Q2 הגידול במספר העובדים בעלי היתרים בישראל הפחית את התשואה להשכלה הן במישרין והן בעקיפין. אמידת הבסיס עבור המדגם המלא, שאינה כוללת את משתנה ההיתרים, מלמדת שהתשואה להשכלה נמוכה למדי - 4.2 אחוז (לוח 4, עמודה i). כאשר מוסיפים לאמידה את מספר ההיתרים ואת האינטראקציה בין מספר ההיתרים לשנות הלימוד, גידול בתעסוקה בישראל מפחית את התשואה להשכלה כך שגידול של 10 נקודות אחוז במספר ההיתרים שהונפקו לגברים בגיל 25-45 מפחית את התשואה להשכלה ב-0.7 נקודות אחוז. התשואה הבסיסית להשכלה גדלה ל-5.8 אחוז לערך (עמודות ii-iii). הירידה בתשואה להשכלה נגרמת מהגידול בשכר העובדים שלמדו פחות מ-11 שנות לימוד, כפי שמשקף

לוח 4: תשואה להשכלה והיתרי תעסוקה בישראל, מדגם מלא: עבודה במשק הפלסטיני הישראלי; (גברים בגיל 20-45, 2005-2008/Q2); משתנה תלוי: לוג (שכר חודשי)

	OLS	OLS	F.E.	One year Difference	One year Diff. - F.E.
	I	ii	lii	iv	v
Schooling _{i,t}	0.042 (0.004)***	0.058 (0.006)***	0.058 (0.006)***	0.004 (0.003)	0.005 (0.003)
Schooling _{i,t} * Permits _{g,t}		-0.071 (0.018)***	-0.078 (0.020)***	-0.048 (0.025)*	-0.050 (0.025)*
Permits _{g,t}		1.026 (0.276)***	0.887 (0.352)**	0.432 (0.320)	0.482 (0.347)
Age	0.068 (0.009)***	0.067 (0.009)***	0.068 (0.009)***	-0.001 (0.006)	-0.001 (0.006)
Age ² * 10 ⁻³	-0.788 (0.128)***	-0.767 (0.125)***	-0.791 (0.130)***	-0.040 (0.086)	-0.035 (0.081)
Rural	0.042 (0.029)	0.048 (0.030)	0.020 (0.028)	0.011 (0.014)	0.009 (0.015)
Refugee	-0.113 (0.039)**	-0.095 (0.042)**	-0.103 (0.037)**	-0.015 (0.022)	-0.015 (0.020)
Governorate F.E.	N	N	Y	N	Y
N	20,885	20,885	20,885	6,384	6,384
R ²	0.12	0.13	0.15	0.005	0.01

הערות: מובהקות של *10%, **5%, ***1%

- סטיות התקן מקובצות לפי נפה בסוגריים.
- $Schooling_{i,t}$ הוא שנות הלימוד של פרט i בתקופה t ; $Permits_{g,t}$ הוא יחס ההיתרים למספר גברים בגיל 20-45 בנפה g בתקופה t .
- אומדים של משתני דמי לסוג ישוב (כפרי, מחנה פליטים), שנים, רבעים, ונפות אינם מדווחים.

מהמקדם הגבוה, החיובי והמובהק של משתנה ההיתרים (i). נציין כי אמידות הפאנל מלמדות שמבני השכר של אנשים השתנו בכיוונים דומים, וכי ירידה בתשואה להשכלה איננה תוצאה של הרכב העובדים לבדו.

אומדן התשואה להשכלה בשוק העבודה הפנימי ביהודה ושומרון (לוח 5) הוא כ-5.6 אחוז והוא גבוה במובהק מהנתון שהתקבל באמידת המדגם המלא לעיל (4.6 אחוז), היות שהוא כולל את העובדים חסרי השכלה גבוהה העובדים בישראל, המשתכרים יותר. תוצאות האמידה נותנות אינדיקציה להשפעה העקיפה של הגידול במספר ההיתרים, שמקטין את היצע העובדים ביהודה ושומרון, על התשואה להשכלה במשק הפלסטיני. וכך, אף שהוספה של משתנה ההיתרים והאינטראקציה בין ההיתרים להשכלה מגדילה את התשואה הבסיסית להשכלה ל-6.6 אחוזים בקירוב, הגידול במספר היתרי התעסוקה מקטין את התשואה הכוללת להשכלה. ובמיוחד, הגידול בהיתרי העסוקה משפיע פחות על התשואה להשכלה בשוק העבודה של יהודה ושומרון מאשר על המדגם המלא. ממצא זה עולה בקנה אחד עם הפרשנות שלפיה אמידת תת-המדגם משקפת רק את השפעתם העקיפה של ההיתרים על שכרם של עובדים חסרי השכלה גבוהה דרך הקטנת ההיצע של עובדים חסרי השכלה גבוהה במשק הפלסטיני.

לוח 5: תשואה על לימודים והיתרי תעסוקה בישראל, מדגם מלא: עבודה במשק הפלסטיני (בלבד); (גברים בגיל 20-45, 2005-2008/Q2); משתנה תלוי: לוג (שכר חודשי)

	OLS	OLS	F.E.	One year Difference	One year Diff. - F.E.
	I	ii	iii	iv	v
Schooling _{i,t}	0.056 (0.004)***	0.067 (0.006)***	0.065 (0.006)***	0.008 (0.003)**	0.008 (0.003)**
Schooling _{i,t} * Permits _{g,t}		-0.052 (0.017)**	-0.046 (0.019)**	-0.037 (0.018)*	-0.038 (0.017)*
Permits _{g,t}		0.696 (0.296)**	0.413 (0.348)	0.223 (0.226)	0.241 (0.232)
Age	0.069 (0.008)***	0.069 (0.008)***	0.066 (0.009)***	0.005 (0.006)	0.004 (0.006)
Age ² * 10 ⁻³	-0.812 (0.109)***	-0.801 (0.106)***	-0.766 (0.125)***	-0.133 (0.092)	-0.124 (0.091)
Rural	0.004 (0.026)	0.006 (0.026)	-0.005 (0.025)	-0.030 (0.014)*	-0.027 (0.014)*
Refugee	-0.087 (0.043)*	-0.079 (0.045)	-0.080 (0.037)*	-0.014 (0.022)	-0.014 (0.022)
Governorate F.E.	N	N	Y	N	Y
N	16,603	16,603	16,603	5,309	5,309
R ²	0.18	0.19	0.21	0.01	0.01

הערות: מובהקות של *10%, **5%, ***1%

- סטיות התקן מקובצות לפי נפה בסוגריים.
- $Schooling_{i,t}$ הוא שנות הלימוד של פרט i בתקופה t ; $Permits_{g,t}$ הוא יחס ההיתרים למספר גברים בגיל 20-45 בנפה g בתקופה t .
- אומדים למשתני דמה לסוג הישוב (כפרי, מחנה פליטים), שנים, רבעים ונפות אינם מדווחים.

יצוין כי תוצאות האמידה של השפעת ההיתרים על התשואה להשכלה לפי שכר לשעה, היו דומות מאוד באמידות ה-OLS וה-FE. האמידות של השפעה זו באמידות במדגם הפאנל אינן מובהקות סטטיסטית. התוצאות של אמידות אלה זמינות לפי דרישה. לסיכום, תוצאות האמידה מספקות עדויות להשפעה השלילית, הן הישירה והן העקיפה, של התעסוקה בישראל, ובפרט התעסוקה בהיתר, על התשואה להשכלה בקרב פלסטינים ביהודה ושומרון. כך, הגדלת מספר היתרי התעסוקה בישראל בשיעור של 10 נקודות אחוז באוכלוסיית הגברים בני 20-45 בנפה מסוימת צפוי להפחית את התשואה להשכלה ב-0.75 אחוז, בין אם הפרט מועסק בישראל או ביהודה ושומרון (לוח 5, עמודות ii ו-iii). תוצאה זו עלולה לפגוע בצבירת ההון האנושי של הפלסטינים. אותו הגידול בהיתרים מתואם עם הפחתת התשואה להשכלה בכלכלה הפלסטינית ב-0.5 אחוז, באמצעות העלאת שכרם של עובדים בלתי מיומנים. במידה מסוימת, גידול זה בשכר עשוי להשפיע על הרווחיות של חברות פלסטיניות המעסיקות עובדים בלתי מיומנים.

ח. מסקנות והשלכות

המחקר מציג ראיות נסיבתיות להשפעה קצרת טווח של היתרים לתעסוקה בישראל על כוח העבודה הפלסטיני ביהודה ושומרון בין 2005 ו-2008. הוא משתמש במסד נתונים המשלב סקרים של כוח העבודה הפלסטיני עם נתונים מנהליים מישראל על היתרי תעסוקה ברמת אזור הממשל. המיזוג בין שני סוגי הנתונים מאפשר לכמת את השינויים בסטטוס ובמיקום התעסוקה (קרי, בלתי מועסקים, מועסקים בישראל, מועסקים ביהודה ושומרון וכו') ובתשואה להשכלה החופפים לשינויים במספר ההיתרים.

המאמר מציג ראיות לכך שגידול במאה היתרי עבודה בישראל בנפה ביהודה ושומרון

מתואם עם:

1. גידול בתעסוקה וירידה באבטלה בקרב גברים בלתי מיומנים זכאים (נשואים בני 30-45): אומדני החתך מראים שכלל התעסוקה במשק הפלסטיני והישראלי עלתה ב-86 גברים זכאים, והתעסוקה במשק הישראלי גדלה ב-50 גברים זכאים.¹⁹ אמידות הפאנל מראות שהגידול האמור בהיתרים חופף לעלייה של 60 גברים זכאים שהתחילו לעבוד, מתוכם 42 היו בלתי מועסקים בתקופה הקודמת.
2. מעבר של תעסוקה מיהודה ושומרון למשק הישראלי של כ-19 גברים זכאים (בגיל 30-45): כמחצית מבעלי ההיתרים הפלסטינים שעברו מתעסוקה במשק הפלסטיני ב-2007 למשק הישראלי ב-2008 הועסקו בענף הבנייה הפלסטיני ואפשר להניח שהיה להם ניסיון רלוונטי בעבודה בענף זה בישראל.

¹⁹ הסיבות לגידול ב-50 גברים זכאים בלבד שהועסקו במשק הישראלי (כולל ההתנחלויות) הן שמספר ההיתרים בישראל (בלבד) כולל הגדרות גיאוגרפיות ותקופתיות שונות, וקרוב לוודאי דיווח שגוי בנתונים הסטטיסטיים או המנהליים. חלק 5 מספק פרטים נוספים.

3. **אי החלפה של עובדים ללא היתר בעובדים בעלי היתר:** גידול במספר ההיתרים מתואם חיובית, אם כי באופן חלש, עם גידול במספר העובדים ללא היתרים המועסקים בישראל. ממצא זה עומד בניגוד להנחת העבודה הנפוצה לפיה עובדים בעלי היתר מחליפים עובדים חסרי היתר.

4. **שחיקת התשואה להשכלה:** הגידול במספר העובדים חסרי השכלה גבוהה בהיתר בישראל מעלה את שכרם של פלסטינים חסרי השכלה גבוהה. היות שהדבר אינו מלווה בגידול שכר דומה עבור פלסטינים בעלי השכלה על-תיכונית, התשואה להשכלה נשחקת ב-13 אחוז²⁰ כאשר 100 היתרים מוענקים לנפה מסוימת. נמצאו גם עדויות לגידול בשכרם של עובדים חסרי השכלה בשוק העבודה הפלסטיני הפנימי, שעשוי להשפיע לרעה על מעסיקים פלסטינים. יצוין במיוחד כי פלסטינים חסרי השכלה גבוהה הם הנהנים מההשפעות החיוביות של הגידול במספר היתרי התעסוקה, כלומר הסיכוי שלהם לתעסוקה ולשכר גבוה יותר עולה. אין ראיות להשפעה מובהקת של היתרים על התעסוקה או על השכר של פלסטינים בעלי השכלה על-תיכונית. תוצאה זו עולה בקנה אחד עם הממצאים של Mansour (2010) לגבי תחילת שנות ה-2000 ואפשר לייחס אותה לעובדה שהפלסטינים מועסקים בישראל בעבודות כפיים. התוצאות לעיל מצביעות על התחלופה בין ההשפעות החיוביות המידיות לבין ההשפעות השליליות ארוכת הטווח של התעסוקה בישראל על המשק הפלסטיני, כאשר גידול במספר היתרי העבודה מוביל לשיפור מיידי בסטטוס התעסוקה והשכר של פלסטינים חסרי השכלה גבוהה אך שוחק את התמריץ להשקיע בהון אנושי ואף פיזי, שהם מנועי הצמיחה המודרנית.²¹ תוצאות הניתוח המיקרו-כלכלי המשתמש במקור הנתונים החדש מאשר אפוא את ההנחות של Schiff (2004) ושל Astrup and Dessus (2005) שהדגישו את תחלופה זו בין ההשפעות לטווח קצר ולטווח ארוך. למעשה, Schiff טען שתעסוקה בישראל פוגעת בפריור העבודה הפלסטיני. Schiff (2004) הציע לממשלה הפלסטינית להטיל מס מיוחד על תעסוקה בישראל כדי לרכז את שקלול התמורות בין ההטבות בטווח הקצר לצמיחה בטווח הארוך. הדבר יפחית את פרמיית השכר הגבוהה מאוד של עובדים פלסטינים בישראל וכך ימנע הן את שחיקת התשואה להשכלה והן את הלחצים להעלאת השכר בכלכלה הפלסטינית, שעשויים להקטין את רווחיות המעסיקים הפלסטינים. לפי מידת כוח השוק של כוח העבודה הפלסטיני בשוק העבודה הישראלי, אפשר שהמס גם יגדיל את ההכנסה הפלסטינית הכוללת מתעסוקה בישראל. בניגוד להמלצתו של Schiff, עובדים פלסטינים בישראל משלמים לעתים רחוקות מס הכנסה, היות שהם מדווחים על הכנסה שאינה מגיעה לסף המס הישראלי (כ-4,700 ש"ח ב-2011).

²⁰ התשואה על שנת לימוד יורדת מ-5.8 אחוז כאשר אין היתרים זמינים ל-5 אחוז כאשר 100 היתרים מוענקים לגברים באזור הממשל בדוגמה.

²¹ בנוסף, סביר שירידה בתשואה להשכלה תחזק את גידול האוכלוסייה על חשבון ההשכלה במידה שהילודה הפלסטינית תואמת את דפוס כמות-איכות הסטנדרטי על פי Becker; דהיינו, תשואה נמוכה להשכלה מעודדת הורים להעדיף ילדים רבים יותר אך משכילים פחות על פני פחות ילדים אך משכילים יותר. טיעון זה מוצג על ידי Azamert (2011).

אפשר לשער שהכנסה זו, הגבוהה משמעותית מהשכר החודשי הממוצע ברשות הפלסטינית, הייתה חייבת במס בכלכלה הפלסטינית. פער זה ניכר בנתוני מס ההכנסה הפלסטיני: ב-2010 נגבו כ-140 מיליון דולר מעובדים ביהודה ושומרון, בשעה ש-0.5 מיליון דולר בלבד נגבו מעובדים בישראל²². דה-פקטו, הסדרים אלה יוצרים תמריץ מיסוי לעובדים פלסטינים לחפש עבודה בישראל במקום בכלכלה הפלסטינית, כפי שטען Schiff. תמריץ מיסוי זה עלול לפגוע הן במעסיקים פלסטינים והן בעובדים ישראלים חסרי השכלה גבוהה.

כלי מדיניות נוסף, הגבלת הגיל על תעסוקה בישראל – המרכז את שקלול התמורות בין הטבות מיידיות לנזק ארוך טווח לכלכלה הפלסטינית – כבר קיים. מדיניות זו הונהגה על ידי ישראל מסיבות ביטחוניות, אך יש לה תוצרי לוואי מועילים מההיבט הכלכלי. כתוצאה ממדיניות זו, פלסטינים צעירים אינם מוסטים מהשקעה בהון אנושי²³ שיישא פרי בעתיד, ובה בעת פלסטינים מבוגרים יותר, שפחות סביר שיצברו הון אנושי, נהנים מתעסוקה בישראל. בנוסף, Nandi and Di Maio (2010) הביאו עדויות לכך שצאצאי פלסטינים המועסקים בישראל, סביר יותר שימשיכו בלימודיהם במוסדות החינוך ויעכבו את כניסתם לשוק העבודה בהשוואה לאלה שהפסיקו לעבוד בישראל. לפיכך, תעסוקה של פלסטינים מבוגרים יותר בישראל עשויה להיות מועילה בטווח הקצר ובמידה מסוימת אף פרודוקטיבית לצבירת הון אנושי, עם נזק מועט בטווח הארוך.

אנו סבורים כי ניהול נכון של תעסוקת פלסטינים בישראל בעזרת כלים נוספים, מעבר למספר ההיתרים – כמו מסים, הגבלות גיל, ניהול ההתפלגות הגיאוגרפית – יכול להמריץ את הכלכלה הפלסטינית תוך הפחתת הסיכונים לפיתוחה בטווח הארוך.

מקורות הנתונים

- **סקרי כוח האדם (סכ"א) הפלסטינים (1999-2008)**. לפי הסכם רכישת הנתונים: "הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה של הרשות הפלסטינית העניקה לחוקרים גישה לנתונים רלוונטיים בהתאם לרישיון מס' SLN20091117-07, לאחר שבוצעו בנתונים תהליכים לצורך שמירה על סודיות הפרטים האישיים בהתאם לחוק הסטטיסטיקה הכללי, 2000. החוקרים נושאים באחריות הבלעדית על המסקנות המופקות מהנתונים שהועמדו לרשותם".
- **היתרים לתעסוקה בישראל (ינואר 2005 עד יוני 2008)**: מת"ש (משרד הפנים).
- **היתרים לתעסוקה בהתנחלויות (ינואר 2005 עד יוני 2008)**: משרד הביטחון הישראלי, מתאם הפעולות בשטחים

²² דוחות התקציב של משרד האוצר הפלסטיני, דצמבר 2010, לוח 5.

http://www.pmf.ps/en/news/plugins/spaw/uploads/files/15012011_eng.html

²³ תעסוקה בישראל יכולה להסיט פלסטינים צעירים מהשקעה בהון אנושי הן במישרין בשל איבוד ההכנסה במהלך שנות לימודיהם, והן בעקיפין על ידי הפחתת התשואה להשכלה לאורך החיים.

ביבליוגרפיה

- Angrist, Joshua D. (1995). "The Economic Returns to Schooling in the West Bank and Gaza Strip" *The American Economic Review*, 85, No. 5, 1065-1087.
- Angrist, Joshua D. (1996). "Short-Run Demand for Palestinian Labor " *Journal of Labor Economics*, 14, No. 3, 425-453.
- Antonio Ciccone, Elias Papaioannou (2009). "Human Capital, the Structure of Production, and Growth" *Review of Economics and Statistics*, 91, No. 1, 6682.
- Aranki, Ted Nabil (2004) "The Effect of Israeli Closure Policy on Wage Earnings in the West Bank and Gaza Strip" *Working Papers from Orebro University, Swedish Business School*.
- Astrup, Claus , and Sebastien Dessus (2005) "Exporting Goods or Exporting Labor?: Long-term Implications for the Palestinian Economy," *Review of Middle East Economics and Finance*, 3, No. 1, 39-61.
- Azarnert , Leonid V. (2011) "Guest-Worker Migration, Human Capital and Fertility" *Cesifo Working Paper* No. 3429.
- Becker, Gary S., Edward L. Glaeser and Kevin M. Murphy (1999) "Population and Economic Growth" *The American Economic Review* 89, No. 2, Papers and Proceedings of the One Hundred eleventh Annual Meeting of the American Economic Association. 145-149.
- Benmelech, Effi, Claude Berrebi and Esteban Klore (2010). "The Economic Cost of Harboring Terrorism" *Journal of Conflict Resolution*, 54, No. 2, 331353.
- Cohen, Daniel & Soto, Marcelo (2007) "Growth and human capital: good data, good results" *Journal of Economic Growth*, 12, No. 1, 51-76
- Flabbi, Luca, Stefano Paternostro, and Erwin R. Tiongson. (2008) "Returns to education in the economic transition: A systematic assessment using comparable data, *Economics of Education Review*, 27, Issue 6, 724-740,
- Galor, Oded and David N. Weil (2000) "Population, Technology, and Growth: From Malthusian Stagnation to the Demographic Transition and beyond" *The American Economic Review*, 90, No. 4, 806-828.
- Mansour Hani (2010). "The Effects of Labor Supply Shocks on Labor Market Outcomes: Evidence from the Israeli-Palestinian Conflict" 3rd revision.
- Miaari Sami H., and Robert M. Sauer (2006) "The Labor Market Costs of Conflict: Closures, Foreign Workers, and Palestinian Employment and Earnings" IZA discussion paper no 2282. Forthcoming in; *Review of Economics of the Household*
- Nandi, Tushar K., and Michele Di Maio. (2010). "Conflict, economic shock, and child labor in Palestine" HiCN Working paper.
- PCBS (2010). *Labor Force Surveys; 2010 First Quarter*.
- Palestinian MOF. Fiscal reports of December 2010 (2011).
- Rosenzweig, Mark R. (2010) "Microeconomic Approaches to Development: Schooling, Learning, and Growth" *The Journal of Economic Perspectives*, 24, No. 3, 81-96.

Schiff, Maurice (2004) "Trade Policy and Labor Services: Final Status Options for the West Bank and Gaza World Bank", *IZA Discussion paper No. 1029*, and *World Bank Policy Research Working Paper No. 2824*.

[http :ssrn.com/ abstract=515923](http://ssrn.com/abstract=515923).

Trostel, Philip, Ian Walker, and Paul Woolley (2002), Estimates of the economic return to schooling for 28 countries, *Labour Economics*, 9, No. 1, 116.

נספח א': היתרי תעסוקה בהתנחלויות ובאזורי תעשייה ביהודה ושומרון

הרגולציה על תעסוקת פלסטינים בהתנחלויות הישראליות ובאזורי תעשייה ביהודה ושומרון מתבצעת על ידי שילוב של חוקי עבודה ירדניים וישראלים לצד תקנות צבאיות. בשונה מההיתרים לתעסוקה בישראל, אין מכסה על היתרי תעסוקה להתנחלויות ואין הגבלות על גיל ומצב משפחתי (כגון מתן היתרים לנשואים בלבד מעל גיל 29). המעסיקים הישראלים בהתנחלויות גם אינם נדרשים להגיש דו"חות על שעות עבודה ושכר לרשויות הישראליות, ואלה אינן מנפיקות תלושי משכורת כפי שנעשה עבור פלסטינים המועסקים בישראל הריבונית. על כן, יש באפשרותנו למדוד את תעסוקת הפלסטינים בהתנחלויות דרך מספר ההיתרים המונפקים מבלי להביא בחשבון אם ההיתרים נוצלו אם לאו. אולם, יש להניח שנתוני ההיתרים ישקפו פחות את התעסוקה הפלסטינית בפועל יחסית לנתוני ההיתרים לעבודה בישראל שנוצלו.²⁴ חיסרון נוסף של נתוני ההיתרים להתנחלויות הוא היעדר רישום נתונים שיטתי של היתרים לתעסוקה בבקעת הירדן, ולכן אלה הושמטו מהניתוח.

המאפיינים האישיים של מחזיקי ההיתרים להתנחלויות משקפים את הקריטריונים השונים לקבלת היתרי תעסוקה בישראל לעומת קבלת היתרי תעסוקה בהתנחלויות. רבים מבעלי ההיתרים להתנחלויות הם בלתי נשואים.

בנוסף, פרופיל הגיל של מחזיקי ההיתרים להתנחלויות משקף את פרופיל הגיל של בעלי ההיתרים לישראל: שיעורם של הצעירים מבין בעלי ההיתרים לתעסוקה בהתנחלויות גדול, והוא יורד עם הגיל בקרב פלסטינים מעל גיל 30, גיל המינימום בפועל לקבלת היתר עבודה בישראל (השווה איורים 5 ו-א-1). ממאפיינים אלה עולה כי שני סוגי ההיתרים הם תחליפיים, וכי עובדים מסוימים בעלי היתר להתנחלויות עברו לתעסוקה בישראל כאשר הדבר התאפשר, קרוב לוודאי בזכות השכר הגבוה יותר המשולם בישראל.

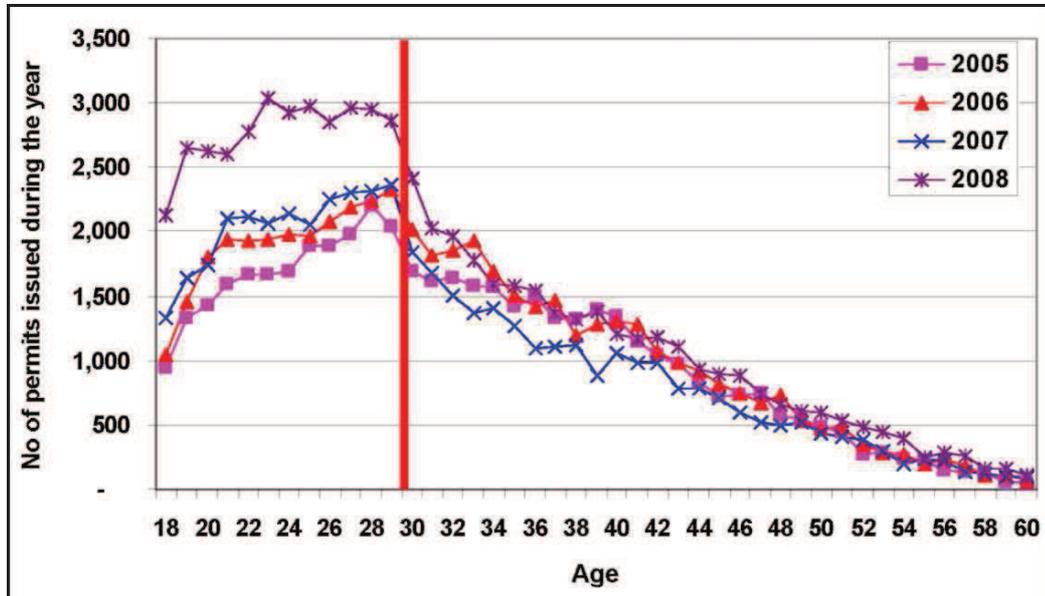
יצרנו מדד של היתרי תעסוקה תקפים להתנחלויות לכל נפה ולכל רביע על ידי סיכום החלק ברביע שבמהלכו כל אחד מההיתרים היה תקף.²⁵ מדד זה מחולק במספר הגברים בנפה הרלוונטית כדי לשקף את חלקם היחסי של בעלי ההיתרים בכלל אוכלוסיית הגברים. השינויים בשיעורם היחסי של היתרי התעסוקה התקפים לעבודה בהתנחלויות, בקרב אוכלוסיית הגברים בגיל 20-45 לפי נפה (איור א-2), מראים שתעסוקה בהתנחלויות הייתה החשובה ביותר לתושבי נפת בית לחם, מתוכם בין 7 ל-13 אחוז החזיקו היתר תקף, ולתושבי נפת רמאללה, שבה שיעור זה נע בין 4 ל-8 אחוזים. אפשר להניח שהיה זה מקור תעסוקה חשוב גם

²⁴ שיעור נמוך של ניצול היתרי העבודה יכול להיות הסבר הגיוני לפער בין מספר הפלסטינים שדיווחו ללשכה הפלסטינית לסטטיסטיקה שהם עבדו בהתנחלויות בשבוע הקודם (כעשרת אלפים ברבעון השני 2010) ובין מספר ההיתרים שהונפקו לעבודה בהתנחלויות (כ-21 אלף באותו רביע).

²⁵ לדוגמה, היתר לשלושה חודשים שהונפק ב-1 באפריל מתורגם ל-2/3 היתר תקף ברביע השני ו-1/3 היתר תקף ברביע השלישי.

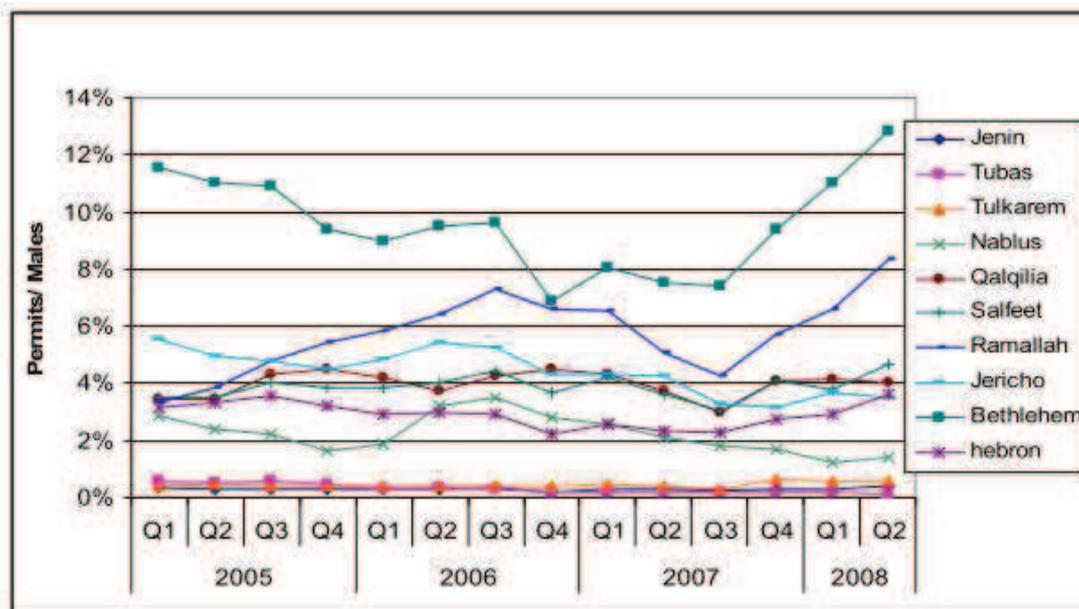
לתושבי יריחו, שתעסוקתם בהתנחלויות בקעת הירדן אינה כלולה בניתוח מסיבות טכניות.
 התעסוקה בהתנחלויות מהווה פחות מ-5 אחוז מהאוכלוסייה בנפות אחרות.

איור א-1: התפלגות בעלי היתרי תעסוקה בהתנחלויות לפי גיל (2005-2008)

המקור: החישובים מבוססים על נתוני משרד הביטחון הישראלי, מתאם הפעולות בשטחים.
הערה: לא כולל היתרים לתעסוקה בבקעת הירדן.

איור א-2: התפלגות היתרים תקפים לפי נפה (2005-2008)

המקור: חישובים המבוססים על נתוני משרד הביטחון הישראלי, מתאם הפעולות בשטחים ועל נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ברשות הפלסטינית.
הערה: לא כולל היתרים לתעסוקה בעמק הירדן.

חשוב לציין את התנודתיות הבין-זמנית הנמוכה במספר ההיתרים התקפים לעבודה בהתנחלויות במהלך 2005-06, העומדת בניגוד לתנודתיות התעסוקה בישראל (איור 4). עובדה זו מקשה על אמידת ההשפעה של התעסוקה בהתנחלויות על כוח העבודה הפלסטיני. ובפרט, המדד מתואם במידה רבה עם הגורמים הקבועים המשפיעים על הנפות השונות והוא לא נכלל באמידות ה-FE (לוח 3) עקב מולטי-קוליניאריות.

נספח ב' – תוצאות אמפיריות עיקריות לגברים בלתי מיומנים ומיומנים

לוח ב-1: תוצאות אמפיריות עיקריות של הענקת היתרי תעסוקה (גברים בלתי מיומנים בגילאי 20-45, Q2/2008-2005)

R^2	מבחן F $\beta_1 = \beta_3$	β_2 בלתי זכאים (גיל 20-30)	β_1 זכאים (גיל 30-45)	
iv	iii	ii	i	
רמות: ניתוח חתך רוחב (N=39,366)				
0.05	3.27 [0.082]	0.491 (0.442)	0.890 (0.378)**	1 מועסקים
0.03	7.20 (0.012)**	-0.318 (0.401)	-0.613 (0.297)	2 לא מועסקים
0.04	13.71 [0.001]***	-0.132 (0.220)	0.541 (0.168)***	3 - מועסקים במשק הישראלי (כולל התנחלויות)
0.05	1.40 [0.24]	0.617 (0.356)*	0.353 (0.365)	4 - מועסקים במשק הפלסטיני
מעברים: ניתוח פאנל (N=18,333)				
0.01	3.64 [0.067]*	0.061 (0.324)	0.597 (0.180)***	5 התחילו לעבוד
0.01	4.63 [0.04]**	-0.048 (0.240)	0.463 (0.135)***	6 מאבטלה לתעסוקה
0.02	7.82 [0.001]***	0.089 (0.117)	0.557 (0.166)***	7 התחילו לעבוד במשק הישראלי
0.02	8.83 [0.006]***	0.052 (0.081)	0.502 (0.131)***	8 - התחילו לעבוד במשק הישראלי בהיתר †
0.02	1.26 [0.272]	0.102 (0.112)	0.239 (0.117)**	9 - התחילו לעבוד במשק הישראלי ללא היתר †
0.01	3.00 [0.09]	-0.060 (0.267)	0.442 (0.194)**	10 התחילו לעבוד במשק הפלסטיני

הערות: * מובהקות של 10%, ** 5%, *** 1%. סטיות תקן יציבות מופיעות בסוגריים המקובצים באשכולות לפי נפות.

האומדנים נגזרים מרגרסיות FE ואינם מסתכמים.

† נתוני תעסוקה בהיתר וללא היתר זמינים משנת 2006. N=13,335.

לוח ב-2: תוצאות אמפיריות עיקריות של הענקת היתרי עבודה
(גברים מיומנים בגילאי 20-45, Q2, 2005-2008)

R ²	מבחן F $\beta_1 = \beta_3$	β_2 בלתי זכאים (גיל 20-30)	β_1 זכאים (גיל 30-45)		
iv	iii	ii	i		
רמות: ניתוח חתך רוחב (N=14,439)					
0.36	0.98 (0.33)	0.468 (0.396)	0.778 (0.379)**	מועסקים	1
0.02	3.22 (0.083)*	-0.283 (0.223)	-0.689 (0.355)*	לא מועסקים	2
0.03	0.01 [0.941]	0.223 (0.167)	0.238 (0.162)	- מועסקים במשק הישראלי (כולל התנחלויות)	3
0.33	0.41 [0.53]	0.216 (0.424)	0.513 (0.379)	- מועסקים במשק הפלסטיני	4
מעברים: ניתוח פאנל (N=6,749)					
0.01	0.04 (0.839)	0.697 (0.447)	0.583 (0.393)	התחילו לעבוד	5
0.01	0.02 (0.88)	0.275 (0.144)*	0.221 (0.318)	מאבטלה לתעסוקה	6
0.02	0.50 [0.486]	0.075 (0.077)	0.002 (0.054)	התחילו לעבוד במשק הישראלי	7
0.01	0.02 [0.134]	0.122 (0.096)	-0.025 (0.064)	- התחילו לעבוד במשק הישראלי בהיתר †	8
0.01	8.29 [0.008]***	0.209 (0.069)***	-0.015 (0.067)	- התחילו לעבוד במשק הישראלי ללא היתר †	9
0.01	0.01 [0.92]	0.216 (0.424)	0.622 (0.377)	התחילו לעבוד במשק הפלסטיני	10

הערות: * מובהקות של 10%, ** 5%, *** 1%. סטיות תקן יציבות מופיעות בסוגריים המקובצים באשכולות לפי נפות.

האומדנים נגזרים מרגרסיות FE ואינם מסתכמים.

† נתוני תעסוקה בהיתר וללא היתר זמינים משנת 2006. N=4,998.